

# RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 73.

Onsdagen den 6 juni, f. m.

Kl. 11 f. m.

## § 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 31 nästlidna maj förda protokollen.

## § 2.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens *Vid remiss av* bord vilande proposition, nr 373, med förslag till ny inkomstbe- *propositionen* räkning för 1918 års riksstat m. m.; och yttrade därvid *nr 373.*

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag har icke kunnat underlåta, herr talman, att vid remiss av denna proposition yttra några få ord. Det är alldeles uppenbart, att jag icke kunnat ägna den något ingående studium, men det flyktiga studium, jag ägnat densamma, har givit mig det intrycket, att om än det är bekymmersamt att vara finansminister nu, så blir det sannolikt ännu bekymmersammare för den efterträdande finansministern, vem det än må bli. Vid sådant förhållande förvånar det mig något, att man icke gjort bruk av en skattekälla, som i närvarande tid nästan självmant erbjuder sig.

Aktieägarna äro som bekant skattskyldiga till staten för utdelning på aktier. Nu är det emellertid så, att bolagen för närvarande i mycket stor utsträckning begagna sig av den metoden att icke blott utdela en rätt god vinst på aktierna utan att därjämte lämna av bolagets vinstmedel gratisaktier till aktieägarna. Det är allenast en annan form av vinstutdelning, men denna är icke föremål för någon som helst statlig beskattning och icke heller kommunal beskattning. Det synes mig vara en brist i skatteförfattningen, som borde avhjälpas. För min del har jag försummat att i tid härom väcka motion, men jag anbefaller den tanke jag här givit uttryck åt till beänget övervägande av bevillningsutskottet, då regeringen icke har haft sin uppmärksamhet riktad på detta sakförhållande. Det är ju i varje fall så, att bevillningsutskottet har förslagsrätt.

Vid remiss av  
propositionen  
nr 373.  
(Forts.)

Såsom ett belysande exempel på, hur det förhåller sig, kan jag endast peka på den omständigheten, att enligt meddelande, som lämnats genom tidningspressen under gårdagen, Korsnäs sågverksaktiebolag lämnat en gratisutdelning av en aktie på tre, och icke endast det, utan på de nya aktierna är bolaget dessutom i tillfälle att lämna vinstutdelning för 1916, det vill säga för ett år, då strängt taget icke aktierna funnos till. Det är detta sätt att genom gratisaktier undandraga staten den skatt, som den annars skulle erhålla på grund av högre vinstutdelning å aktiekapitalet, vilket synes mig förtjänt av det allvarligaste övervägande från riksdagens sida, varvid bör undersökas, om man icke genom ett tillägg i skatteförfattningarna skulle söka att förhindra den trafiken till fromma för statskassan. Jag har, herr talman, ansett mig böra göra detta uttalande.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte det i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandet till statsutskottet.

Härefter föredrogos var för sig och remitterades likaledes till statsutskottet de på bordet liggande propositionerna:

nr 374, angående täckande av vissa kostnader för lantförsvaret, som avses i § 63 regeringsformen, m. m.; och

nr 375, angående täckande av vissa kostnader för sjöförsvaret, som avses i § 63 regeringsformen, m. m.

### § 3.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda konstitutionsutskottets utlåtanden nr 31 och 35, bankoutskottets utlåtande nr 57 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 117.

### § 4.

Härpå föredrogos vart för sig och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 118, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 119, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande ävensom en i ämnet väckt motion.

### § 5.

Första särskilda utskottets nu föredragna utlåtande nr 16 bordlades åter.

## § 6.

Föredrogos vart efter annat första särskilda utskottets memorial:

nr 18, med anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående dels ändring i 2 § av förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn och dels anslaget till understöd åt vissa värnpliktigas familjer m. m.;

nr 19, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående ändring i förordningen den 13 augusti 1914 om understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar m. m.; och

nr 20, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående förhöjning av penningbidraget till värnpliktiga, som utkallas till tryggnad av rikets neutralitet.

De i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

## § 7.

Efter härpå skedd föredragning av första särskilda utskottets memorial, nr 22, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktmästare biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

## § 8.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra särskilda utskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 230 angående reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.*

I en den 14 april 1917 till riksdagen avgiven, till andra särskilda utskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 230, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna i statsrådsprotokollet intagna, av chefen för justitiedepartementet framlagda förslag till nya ordinarie avlöningstater för de särskilda statsdepartementen samt till övergångstater i avseende å vissa befattningshavare i utrikes- och ecklesiastikdepartementen, att tillämpas från och med år 1918, ävensom av chefen för justitiedepartementet föreslagna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i de ordinarie staterna upptagna avlöningförmånerna; dels ock fatta vissa andra därmed sammanhängande beslut.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft dels en av herr *Cavalli* inom första kammaren väckt motion,

*Ang. reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen.* (Forts.) nr 128, däri yrkats den ändring i omförmälda proposition, att riksdagen måtte, i stället för begärda arvoden till generalsekreterare i statsdepartementen, anvisa arvoden åt ämbetsmän utan särskilt uppdrag i politiskt hänseende, samt att anslaget till dessa ämbetsmäns avlöning måtte i följd härav anvisas åt nya expeditionschefer i statsdepartementen eller, om så ansåges lämpligare, åt förste expeditionschefer;

dels en av herr *Hallendorff m. fl.* inom andra kammaren väckt motion, nr 440, däri yrkats den ändring i propositionen, att riksdagen måtte i stället för begärda arvoden till generalsekreterare i statsdepartementen anvisa motsvarande belopp såsom lön, tjänstgöringspengar och ortstillägg till expeditionschefer i statsdepartementen och byråchefen för lagärenden ävensom bevilja arvoden åt biträdande expeditionschefer i samtliga statsdepartement utom justitiedepartementet, utrikesdepartementet och sjöförsvarsdepartementet;

dels en av herrar *Schotte* och *Helger* inom andra kamaren väckt motion, nr 433, däri hemställts, att riksdagen vid bifall i huvudsak till Kungl. Maj:ts ovanberörda proposition nr 230 behagade, vad ecklesiastikdepartementet beträffade, besluta att, i stället för den å övergångsstat upptagna kanslisekreteraren måtte uppföras ytterligare en ordinarie förste kanslisekreterarebefattning, dock endast för den tid, som den från övergångsstat till ordinarie stat överflyttade kanslisekreteraren behöle sin befattning;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Hallin m. fl.*, nr 139, och den andra inom andra kammaren av herr *E. Kristensson m. fl.*, nr 424, däri hemställts, att riksdagen måtte besluta, att samma rätt i fråga om ålderstilläggs åtnjutande, som i propositionen föresloges skola tillerkännas extra kanslisekreterare, jämväl måtte tillerkännas de av Kungl. Maj:tt nu tillförordnade kanslisekreterarne.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och herrar Schottes och Helgers ovanberörda motion samt med avslag å dels herr Cavallis och herr Hallendorffs m. fl. ovan omförmälda motioner, i vad dessa icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i motiveringen uttalat, dels ock herr Hallins m. fl. samt herr Kristenssons m. fl. likalydande motioner,

a) godkänna vid punkten fogade förslag till nya ordinarie avlöningsstater för de särskilda statsdepartementen samt övergångsstater i avseende å vissa befattningshavare i utrikes- och ecklesiastikdepartementen, att tillämpas från och med år 1918;

b) godkänna vissa villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i de nya ordinarie staterna upptagna avlöningsförmåner, i nedan intagna delar så lydande:

i fråga om ändrad tjänstgöringsskyldighet, förflyttning till annan tjänst, förening av tjänster m. m.:

---

i fråga om avlöningsförmånens uppbärande m. m.:

att tjänsteman, som förordnas till statssekreterare, kabinetssekreterare, chef för justitiedepartementets lagavdelning, ledamot å samma avdelning eller byråchef för lagärenden i civildepartementet, skall under tiden för förordnandet frånträda honom enligt stat tillkommande avlöning å den förut innehavda tjänsten, vilken avlöning efter omständigheterna kommer att uppbäras av den, som bestrider samma tjänst, eller besparas statsverket;

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

-----  
i fråga om ålderstillägg:  
-----

att befattningshavare, vilken utnämns att från de nya staternas ikraftträdande vara innehavare av andre kanslisekreterarebefattning och under de åtta närmast före tillträdet till befattningen förflutna åren varit såsom amanuens anställd i departementet samt under de sista fem åren av nyssnämnda tid fullgjort tjänstgöring i lika eller nära lika omfattning, som under samma tid fordrats av ordinarie tjänsteman i första lönegraden, må för erhållande av löneförhöjning, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, tillgodoräknas viss del av den tid av fem år, som nyss angivits, dock att i särskilda undantagsfall hela denna tid må tillgodoräknas;

-----  
i fråga om semester, skyldighet att avgå från tjänsten och pensionsrätt:  
-----

i fråga om särskilda föreskrifter för kvinnliga befattningshavare:  
-----

c) lämna vissa förklaranden i fråga om de av utskottet föreslagna villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av de nya avlöningsförmånerna m. m.;

d) vid bifall till vad under a) hemställts med angivna belopp höja vissa i riksstaten till de särskilda statsdepartementen uppförda ordinarie anslag; samt

e) på extra stat för år 1918 anvisa vissa anslag till utrikes-, civil-, finans- och ecklesiastikdepartementen.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

vid punkten a)

beträffande expeditionschefsbefattningarnas uppförande med fullmakt:

av herr *Holmquist*, med vilken herrar vice talmannen *D. Persson*, *C. G. Ekman*, *Waldén*, *Källman*, *Johansson* i Kullerstå och *Björck* instämt och som yrkat, att i mom. a) i utskottets förslag innehållna lönetabeller, i vad de avsågo lantförvarsdepartementet, civildepartementet, finansdepartementet, ecklesiastikdepartementet och jordbruksdepartementet, måtte, i stället för i vart av dessa departe-

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

ment upptagna expeditionsschefer med lön 6,200, tjänstgöringspenningar 2,800, ortstillägg 1,000, tillsammans 10,000 kronor, upptagas expeditionsschefer, 1 i varje av nämnda departement, med arvode om 10,000 kronor, varav 2,800 kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspengar;

av herr *Schotte*;

beträffande arvodet till chefen för lagavdelningen i justitiedepartementet:

av herrar *C. G. Ekman, Walldén, Källman, Odqvist, Johansson* i Kullersta och *Björck*, som yrkat, att nämnda arvode, som i utskottets förslag upptagits till 11,000 kronor, av vilket belopp 3,000 kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar, i enlighet med löne-regleringskommitténs förslag, måtte bestämmas till 10,000 kronor, varav 2,800 kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar;

vid punkten b)

av herr *Holmquist*, med vilken herrar vice talmannen *D. Persson, C. G. Ekman, Waldén, Källman, Johansson* i Kullersta och *Björck* instämt, och som yrkat, att det under avdelningen: »i fråga om avlöningsförmåners uppbärande m. m.» upptagna första stycket måtte erhålla följande ändrade lydelse:

att tjänsteman, som förordnas till statssekreterare, kabinettssekreterare, expeditionschef, chef för justitiedepartementets lagavdelning, ledamot å samma avdelning eller byråchef för lagärenden i civildepartementet, skall under tiden för förordnandet fråntråda honom enligt stat tillkommande avlöning å den förut innehavda tjänsten, vilken avlöning efter omständigheterna kommer att uppbäras av den, som bestrider samma tjänst, eller besparas statsverket;

av herrar *C. G. Ekman, Källman, Odqvist, Schotte, Johansson* i Kullersta och *Björck*, som, i enlighet med löne-regleringskommitténs förslag, yrkat, att under rubriken »i fråga om ålderstillägg», stycket »att befattningshavare, vilken utnämnts att från de nya staternas ikraftträdande vara innehavare av andre kanslissekreterarebefattning — — — — —  
må tillgodoräknas», måtte utgå; samt

av herrar greve *Lagerbjelke*, greve *Spens* och *Kant*, som yrkat, att herr *Hallins* m. fl. samt herr *Kristenssons* m. fl. ovannämnda likalydande motioner måtte av riksdagen bifallas.

Sedan punkten a) föredragits, erhöles på begäran ordet av

Herr *Hellberg* i Ljungskile, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag ämnar ej här gå närmare in på granskning av förslaget om löne-reglering vid statsdepartementen. Jag har emellertid ej kunnat undgå att finna, att en löne-regleringsmetod, som verkar så långsamt och ohanterligt som den nuvarande måste an-

ses i hög grad antikverad. Oavsett vissa provisoriska förbättringar är, för här ifrågavarande tjänstemän, gällande en löneroglering, som är 40 år gammal. Det är icke ett litet utredningsarbete, papper och trycksvårta, samt sist, men ingalunda minst, statsmyndigheternas och statsmakternas tid, som tagits i anspråk för åstadkommande av säkerligen hittills rätt ofullkomliga förbättringar.

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.*

(Forts.)

Man måste med hänsyn härtill ovillkorligen komma att tänka på den s. k. automatiska lönerogleringen, d. v. s. lön efter pris.

Det är icke nu rätta tillfället att närmare orda härom. Saken har ju redan varit före hos riksdagen med min motion i ärendet. Men jag kan ej underlåta att vid detta tillfälle understryka, vilken ofantlig förenkling och arbetsbesparing för alla vidkommande en dylik metod skulle innebära. Alldeles oavsett den bättre rättvisa, som härigenom skulle ske dem, som lönerogleringen avser.

Det torde väl knappast vara någon, som icke innerst känner sig övertygad om, att den löneroglering, som nu efter ett 40-årigt arbete på frågan till äventyrs blir beslutad under namn av definitiv, förvisso är dömd att inom en mycket snar framtid återigen bli föremål för revidering.

Jag skall nu ej vidare utveckla detta, men jag anser mig böra begagna tillfället för att inför riksdagen påpeka, att den automatiska lönerogleringen vunnit alltför många anklag och att man även i våra grannländer börjat ivra för densamma såsom den enda rationella lösningen av det svåra lönespörsmålet.

Jag kan ej underlåta att påpeka att en av vårt danska grannlands mest framstående vetenskapsmän, den internationellt ryktbare statistikern professor Harald Westergaard i Köpenhamn, trätt in för denna princip och därvid med instämmande åberopat den svenske statistikern Guinchards bekanta framställning i frågan.

Min motion i frågan avlogs med hänvisning till, att statens lönerogleringskommitté redan hade saken under behandling på grund av statskontorets framställning, som till kommittén remitterats för yttrande.

Jag har nu ansett mig böra använda detta tillfälle för att framhålla önskvärdheten av att detta principiella löneroglerings-ärende måtte behandlas med en viss förtursrätt. Jag är icke så sangvinisk, att jag tror det alla utredningar härigenom skulle onödiggöras. Men fördelarna ligga så i öppen dag, att man väl kan säga det riksdagens och alla övriga vidkommande myndigheters arbeten skulle högst väsentligen förminska med hänsyn till de ofantligt många nya lönekrav, som inom den närmaste tiden komma att framställas.

Jag har intet yrkande.

Vidare anförde:

Herr Odqvist: Under den föredragna punkten finnes en reservation av herr C. G. Ekman m. fl., som föreslagit, att arvodet till chefen för lagvadelningen i justitiedepartementet skulle sättas

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

till 10,000 kronor i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 11,000 kronor. Kungl. Maj:ts förslag rörande justitiedepartementet är avfattat så, att häri upptagas två generalsekreterare. Utskottet har ändrat detta förslag så tillvida, att den ene av dessa befattningshavare skulle kallas statssekreterare och den andre chef för lagavdelningen. För den sistnämndes befattning, som är av självständig natur, har löneruleringskommittén föreslagit en lön av allenast 10,000 kronor. Nu ha reservanterna jämväl ansett, att denna lön bör vara tillräcklig, i synnerhet om man jämför den med de avlöningsförmåner, som äro fastställda för andra juristbefattningar. Jag skall därför be att få yrka bifall till den av herr C. G. Ekman m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Björck: Den befattning, som det här gäller, har tidigare, såsom framgår av handlingarna, varit jämställd med expeditionschef i lönehänseende. Det finns icke någon anledning, efter vad jag kunnat finna, att vidtaga någon förändring i den ställning, som han tidigare har innehaft. Det blir i alla fall så, att det för de tjänstemän, som närmast torde komma i fråga för den ifrågavarande befattningen, nämligen revisionssekreterarna, blir en befordran, då de komma upp till att bli chefer för lagavdelningen. Och det är högst få tjänstemän, som komma till högre avlöning än här ifrågasättes. Under sådana förhållanden har det enligt min mening icke förelegat något skäl att frånga löneruleringskommitténs förslag, och jag befinner mig på denna grund bland reservanterna i likhet med föregående ärade talare, och jag skall be att på samma sätt som han få yrka bifall till reservationen.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Jag har skilt mig från mina kamrater i andra kammaren och sålunda anslutit mig till utskottets förslag i denna punkt. Enligt min mening är den post, det här är fråga om, av så utomordentlig vikt och stor betydelse, att man måste söka på allt sätt ordna det så, att man kan få påräkna den bästa och skickligaste arbetskraft, som står till buds på detta område. Det gäller nämligen chefen för lagavdelningen, och han har så pass viktiga uppgifter att fylla, att jag tror det skulle lända till skada för saken, om vi skulle taga bort de 1,000 kronor, som statsrådet föreslagit i den kungl. propositionen och som av utskottets majoritet tillstyrkts. Det kan också hända, skulle jag vara färdig att säga, att därest vi nu knappa in på denna avlöning, man då kanske tvingas arrangera på det sättet, att någon annan person får träda till och biträda och det kanske blir dyrare än ett bifall till utskottets förslag, som är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag i detta fall. Det är icke utan att jag sålunda tror, att man av rena sparsamhetsskäl kan yrka bifall till utskottets förslag.

Jag skall också tillåta mig anföra några rader ur den kungl. propositionen, som enligt min mening mycket väl motivera, att denna person i avlöningsavseende likställes med statssekreterare, som de enligt utskottets förslag skola heta. Föredragande departementsche-



fen säger: »Av de på justitiedepartementets föredragning ankommande ärenden äro de, som förberedas å lagavdelningen, otvivelaktigt av särskild vikt. Chefen för denna avdelning, är att betrakta som justitieministerns närmaste medhjälpare vid utömandet av den huvudgren av denne ministers verksamhet, som lagstiftningsarbetet utgör. Hans biträde tages i anspråk, då det gäller att uppdraga riktlinjer för och utforma en ny lagstiftning eller ändringar i den bestående. Den alltmär vidgade omfattningen av vår tids lagstiftningsarbete har emellertid medfört, att chefen för lagavdelningen fått allt mindre tid att ägna sina krafter åt självständiga lagstiftningsuppgifter av större omfattning. Hans verksamhet har allt mer utvecklats till att, under justitieministern, *leda lagstiftningsarbetet i dess helhet*, genom råd och upplysningar understödja lagarbete, som omedelbart utföres av andra, samt — särskilt då detta arbete varit anförtrött åt personer, som förut ej i någon större utsträckning sysslat med lagstiftning — granska de utarbetade förslagen, innan de remitterats till lagrådet eller underställts Kungl. Maj:ts prövning. Chefen för justitiedepartementets lagavdelning kan sägas med avseende å den del av justitieministerns riksdagsarbete, som måste betraktas såsom den utan jämförelse viktigaste, i stort sett intaga sådan ställning som avsetts för statssekreterarna.»

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

Det är de motiv, som anföras av föredragande departementschefen, och jag kan icke finna annat än att mycket goda och starka skäl tala för detta. Hade vi icke haft samtidigt några, för vilka man föreslagit högre avlöning, så kan jag icke yttra mig om 10,000 eller 11,000 kronor vore den lämpliga avlöningen. Jag vill visst icke påstå, att 10,000 kronor är för låg avlöning, men det är jämförelsen här, som för mig är avgörande, och då kan jag icke finna annat än att, även om lönereglerningskommittén föreslagit skillnad i avlöningen för dessa, statsrådet anförde de bästa skälen, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Schotte: Herr talman! Jag skall tillåta mig yttra några ord angående den reservation under punkten a) beträffande expeditionschefsbefattningarnas uppförande med fullmakt, som jag avgivit. Jag har, som kammaren torde finna, avgivit en blank reservation, och jag skall således anhålla att få närmare motivera den ståndpunkt, jag kommit till i denna punkt.

I den utredning, jag hade mig anförtrödd rörande åtskilliga arbetsförändringar med avseende å statsdepartementen, kom jag till det resultat, att övervägande skäl talade för, att expeditionschefsbefattningarna borde besättas med fullmakt. Skälen voro, för det första att det var önskvärt, att större kontinuitet i administrativa ärenden därmed skulle kunna vinnas, för det andra olägenheterna av tätare ombyten och därför ökat antal »karriärplatser», och slutligen att det är mindre lyckligt i allmänhet, att en tjänsteman är efter år sköter befattning på förordnande, medan hans ursprungliga befattning utövas av vikarie.

Under utskottsbehandlingen har dock en viss tvekan hos mig

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

uppstått, huruvida dessa skäl vore de avgörande eller de som främst borde komma i åtanke. Det har särskilt starkt fästs uppmärksamheten vid, att expeditionschefsbefattningens natur och dryga arbetsbörda gör, att den måste innehavas av en yngre, initiativkraftig person med full andlig vivacitet. Dessa egenskaper kunna icke, åtminstone icke alltid förväntas hos något till åren komna män. Och det blir därför ofta nödvändigt att transportera eller befordra expeditionscheferna till andra befattningar, när de bliva något äldre eller någon längre tid innehaft sina befattningar. Synpunkten att inskränka »karriärplatsernas» antal blir därigenom också avsevärt försvagad. Huvudsaken måste ju vara att få dessa befattningar väl besatta och besatta med möjligast starka arbetsförmågor.

Vidare fästes uppmärksamheten vid, att man icke kunde säga annat, än att skäligen kontinuitet hittills upprätthållits inom departementen i allmänhet och särskilt inom den administrativa avdelningen, ehuru de som haft att svara för denna kontinuitet eller de nuvarande expeditionscheferna allenast innehaft sina befattningar i fem å sju år. När man således nu till följd av den arbetsminskning som skulle bli en följd av denna reform, kunde förvänta, att en expeditionschef med full arbetsduglighet kunde sitta dubbla tiden alltså tio å femton år, hade man ingen anledning att ur kontinuitetens synpunkt finna det nödvändigt, att dessa befattningar besättas förmedelst fullmakt.

Vidare fästades också uppmärksamheten vid att, då i alla fall utrikes-, justitie- och sjöförvarsdepartementen skulle erhålla expeditionschefsbefattningar på förordnanden — detta beträffande justitie- och sjöförvarsdepartementen beroende på att där äro befattningarna sammanslagna med statssekretarebefattningarna — vore detta också ett skäl till att besätta även de övriga expeditionschefsbefattningarna på förordnande. Med avseende på den omständigheten, att deras ordinarie tjänster behövde skötas av vikarier under den tid de hade förordnande på expeditionsbefattning, så ock då detta rörde allenast fem personer, konstaterades att ett dylikt förordnandesystem av vida mer betänklig omfattning ägde rum på andra områden, t. ex. i hovrätterna, där hälften eller två tredjedelar av medlemmarna ibland icke skötte sina befattningar utan hade andra uppdrag och åligganden.

Allt detta gör, att man enligt min mening kan ställa sig tveksam, huruvida det kan vara klokt att nu besätta expeditionschefsbefattningarna med fullmakt. Det är ju också så, att hela den anordning, som här föreslås med statssekreterare och expeditionschef, är ett nytt arrangemang, så att det kanske skulle vara klokast att till en början även sätta expeditionschefsplatserna på förordnande. Men enligt min mening talar så goda skäl i alla fall för även ett tillsättande av expeditionscheferna med fullmakt, att jag för min del anser, att det bör betraktas allenast som ett provisorium, att de tillsättas på förordnande. När någon erfarenhet vunnits och om denna erfarenhet pekar i den riktningen, att det synes önskvärt, att befattningarna tillsättas med fullmakt, då tror jag för min del, att det är klokt, att man går denna senare väg.

Jag har således för närvarande ansett mig kunna förena mig

med dem som yrka på, att expeditionschefsbefattningarna allenast skola tillsättas på förordnande, och jag kan icke tro, att det försök, som härvidlag göres, skall åstadkomma någon olägenhet eller bli till någon som helst skada för befattningarnas vederbörliga handhavande. Principiellt står jag fortfarande på den ståndpunkten, att det här är fråga om befattningar som på grund av sin natur egentligen borde tillsättas med fullmakt, men den omständigheten, att man ibland då får dragas med en hel del äldre personer, kan hava sina betänkligheter. Frågan är enligt min mening icke av större betydelse. Hur man än gör, tror jag, att man får befattningarna tillräckligt väl besatta, men jag anser, att det kanske ändå för närvarande kan vara riktigast att följa den reservation, som här avgivits av herr Holmquist m. fl. och till vilken jag sålunda ansluter mig.

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

Herr Hallendorff: Herr talman, mina herrar! Det är naturligtvis något djärvt att våga i viss mån opponera mot ett enhälligt eller åtminstone i huvudsak enhälligt utskott, och det är väl också litet djärvt att våga störa herrarnas glada samspråk efter frukosten och inför den stundande ledigheten. Men jag kan icke låta bli att framföra ett par anmärkningar, som delvis hava en principiell karaktär.

Jag kommer endast att fästa mig vid en särskild del av förslaget, nämligen den som avser upprättande av statssekreterareämbetet och vad som därmed står i samband. Det är ju så, att Kungl. Maj:t har med hänsyn till en del förhållanden, som den siste ärade talaren berörde, föreslagit tillskapande av ett generalsekreterareämbete, vilket skulle dela arbetet med den alltjämt bestående expeditionschefstjänsten. Detta generalsekreterareämbete skulle upprättas i de mest arbetsbetungade departementen, nämligen lantförsvars-, finans-, civil-, ecklesiastik- och jordbruksdepartementen. Utskottet har för sin del föreslagit i huvudsak samma organisation men frångått Kungl. Maj:ts förslag dels med avseende på titel-frågan — och den skulle ju i och för sig icke vara så viktig — i det att utskottet velat kalla dessa generalsekreterare för statssekreterare, men dels också genom att utskottet i sin motivering på åtskilliga ställen men speciellt på sid. 12 och 13 på det bestämdaste sätt tagit avstånd från Kungl. Maj:ts tanke. Kungl. Maj:t har föreslagit, att dessa båda funktionärer, generalsekreteraren och expeditionschefen, skulle faktiskt samarbeta, men på det sättet att generalsekreteraren givetvis skulle vara den förste mannen i departementet under departementschefen och således bära ett bestämt ansvar för ärendena närmast under honom. I motsats därtill vill utskottet göra en skarp åtskillnad, i det att den s. k. statssekreteraren skall helt och hållet skiljas från de vanliga departementsärendena och egentligen endast ägna sig åt vad som kallas politiska ärenden, vilket här betyder förberedandet av de ärenden som skola gå till riksdagen i form av kungl. propositioner.

Jag kan icke neka till, att det synes något egendomligt — låt vara att det är fråga om ett mäktigt särskilt utskott — att detta

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.

(Forts.)

i denna fråga ansett sig sitta inne med så mycket högre insikt om dessa ärendens lämpliga behandling, än Kungl. Maj:t har. I den regering som framlagt detta förslag sitta, såvitt jag vet, fyra förutvarande expeditionschefer, och flera av dem hava arbetat inom de ifrågavarande mest arbetsbetungade departementen. De hava för sin del icke haft någon som helst tvekan om att förorda den anordning som Kungl. Maj:t föreslagit. Nog förefaller det väl, som om dessa skulle hava något större kännedom om vad departementsarbetet kräver och vad man av den där fungerande närmaste mannen under departementschefen kan kräva, än vad som är möjligt inom riksdagens andra särskilda utskott.

Jag kan icke neka till, att detta utskottets yrkande förefaller mig i flera hänseenden betänkligt. Det måste dock — det har all erfarenhet visat — ligga mycken vikt uppå, att närmast under den av allehanda ärenden tyngde departementschefen finnes någon som helt och fullt kan övertaga ansvaret för ledningen av departementets vanliga ärenden jämte de politiska. Det kan vara alldeles riktigt, att denne närmaste man icke kan sköta alltsammans — det har erfarenheten visat — och därför har det faktiskt blivit så, att expeditionschefen långa tider är tjänstledig och en annan förordnad i hans ställe. Kungl. Maj:t har närmast velat legalisera detta förhållande, ehuru kanske på ett sätt som jag icke i allo finner vara det bästa. Utskottet anser sig emellertid utan vidare kunna föreslå en klyvning, vartill man icke har någon motsvarighet i den av Kungl. Maj:t utarbetade propositionen.

Nu har det sagts, att motivet till detta förslag kanske icke riktigt skulle synas i motiveringen. Det har påståtts, att under arbetet skulle någon särskild initierad person yttrat sig ungefär så: det är alldeles nödvändigt att skapa denne särskilde högre funktionär, som står som en dublett till departementschefen, därför att under den kommande parlamentariska utvecklingen blir det så mycket ombyten på departementschefersplatserna; det händer då, att dessa fungerande ministrar icke alltid så kunna fylla sina uppgifter i förvaltningshänseende som man skulle vänta, och då är det nödtvång, att det finnes en sådan funktionär, som närmast kan övertaga denna del av arbetet. Jag vet icke, om dessa ord hava fallit ungefär så, men skulle det vara tankegången, får jag bekänna, att då stå vi här inför ett försök att skapa ett andra statsråd, som icke är statsråd och ändå faktiskt skall utöva statsråds makt. Vi komme då att få en funktionär, som faktiskt skulle hava den egentliga ledningen av allt, som hör till departementet men ändå icke på något sätt bure statsråds ansvar. Det synes mig vara ett utslag av det mycket betänkliga utskiftande av ansvar, som är särskilt typiskt för sådana stater, som icke hava förmåga att organisera sitt arbete utan genom successiv desorganisation faktiskt gå sin upplösning till mötes. Jag kan hänvisa till ett närliggande exempel, exempel som mycket ofta åberopas i andra hänseenden i dessa dagar. Det vore skäl att studera det även på detta område. Detta yrkande innebure nämligen, såvitt jag kan se, att man skulle

skapa oansvariga statsrådsadjointer, och från denna synpunkt är detta yrkande i hög betänkligt.

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att det duger inte, såsom jag här under hand hört, att åberopa speciellt exempel från England med hänvisning till dess parlamentariska understatssekreterare. Den som något studerat engelska förhållanden bör veta, att den faktiska ledningen inom departementen, om jag får använda detta uttryck, och detta ju mer som de politiska skiftena äro våldsamma och växlingarna av regeringar talrika, allt mer övergått i de permanenta understatssekreterarnas hand, d. v. s. just i handen på de funktionärer som närmast motsvara vad generalsekreteraren enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vara. De politiska understatssekreterarna, som skifta med departementscheferna och som närmast skulle motsvara de av utskottet föreslagna statssekreterarna, hava ingalunda den ledande ställning inom departementen, som det här skulle vara fråga om. När man nu känner behovet av att koncentrera ledningen inom departementen och att även göra denna något mera varaktig för framtiden synes det mig högst egendomligt att söka hänvisa statssekreterarna till att uteslutande syssla med vad man kallar rent politiska arbeten. Det bör vara tydligt, att det förslag, som, grundat på verklig erfarenhet, av Kungl. Maj:t i denna del framlagts, är det enda, som kan i någon mån vara tillfredsställande.

Så är det titelfrågan. Jag skall icke bråka mycket om den men kan icke neka till, att det synes mig ändå, att man får taga liten smula hänsyn vid utdelandet av förnämliga titlar. Jag vet mycket väl, att statssekreterarämbetet är ett gammalt gott ämbete, som förut fanns här i Sverige. Det försvann därigenom, att det övergick i statsrådsämbetet. Att nu efter bortåt hundra år återupptaga titeln och placera den på en funktionär, som står lägre än vad den tidens statssekreterare gjorde, är i och för sig icke fullkomligt smakligt. Det är även rätt vanskligt ur internationell konvenanssynpunkt, ty det bör väl icke vara obekant, att statssekreterare, där denna titel förekommer i utländska författningar, såsom i den engelska och i den tyska, betyder faktiskt ungefär detsamma som hos oss statsråd, d. v. s. departementschef. Skulle en dylik titel användas, hade det bort vara understatssekreterare, men då statssekreterare icke finnas, kan det ju icke heller vara lämpligt. Vi kunna naturligtvis i detta avseende göra precis som vi vilja, men det är ej rätt hedersamt för en stat att slösa med hederstitlar. Jag vill erinra om, att det t. ex. finnes stater, där alla överstar faktiskt heta generaler; det kan icke sägas hava bidragit till dessa staters internationella anseende, att man på det viset har i allt för stor skala för en lägre befattning använt en titel, som internationellt har högre värde. Det synes mig därför vara skäl i att icke så offra åt denna honnetta ambition, som utskottet velat göra, utan hellre godtaga antingen den titel, som Kungl. Maj:t föreslagit, generalsekreterare, eller ännu hellre använda titeln förste expeditionschef rätt och slätt, då man härigenom

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

icke kommer att göra mera än legalisera den nuvarande ordningen, d. v. s. tillsätta en förste expeditionschef och en vanlig expeditionschef.

Vad jag således skulle vilja yrka, herr talman, är närmast, att ur motiveringen utgår dels på sid. 10 och 11 det stycke, som börjar med orden »Den för den nye befattningshavaren föreslagna titeln» och slutar med orden »av Kungl. Maj:t upptagna generalsekreterarna», och dels och i synnerhet vad som står på sid. 12 och 13 från det stycke, som börjar med orden »Det återstår nu», till och med det stycke, som slutar med orden »icke böra förtjäna avseende». Dessutom tillåter jag mig föreslå, att i staterna för lantförsvars-, civil-, finans-, ecklesiastik- och jordbruksdepartementen statssekreterartiteln utbytes mot titeln förste expeditionschef samt att för justitie- och sjöförsvarsdepartementen det må komma att heta i stället för statssekreterare och expeditionschef endast förste expeditionschef.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Stenberg: Herr talman, mina herrar! Jag ber till en början att få uttala min och övriga departementschefers tacksamhet för den mycket välvilliga behandling, som denna löneruleringsfråga rönt i utskottet. Inom statsdepartementen hava länge i fråga om tillgängliga arbetskrafter varit rådande förhållanden, som påkallat ändring; departementen hava i detta avseende arbetat under ganska ogynnsamma omständigheter. Med de nya befattningar, som nu tillkomma, är det att hoppas, att dessa olägenheter skola bli väsentligen undanröjda.

Jag var tyvärr icke i tillfälle att vara här i kammaren under debattens början, men det har meddelats mig, att bifall yrkats till två reservationer, som äro avgivna den ena av herr Holmquist m. fl. beträffande expeditionschefs befattningarnas utförande med fullmakt och den andra av herr C. G. Ekman m. fl. rörande arvodet till chefen för lagavdelningen i justitiedepartementet. I dessa punkter skall jag be att få yttra något till utredning av de föreliggande frågorna.

Vad först angår spörsmålet, huruvida de nya expeditionscheferna skola hava fullmakt eller tillsättas endast med förordnande, vill jag erinra därom, att i spetsen för varje departements avdelning av Kungl. Maj:ts kansli för närvarande står en expeditionschef. Det arbete, som åligger denne tjänsteman, har under årens lopp blivit alltmera omfattande och betungande. Det har blivit omöjligt för en man att utföra hela detta arbete. Han har måst långa tider av året — i vissa departement nästan hela året — uteslutande ägna sig åt vissa delar av arbetet, nämligen huvudsakligen avfattandet av Kungl. Maj:ts propositioner till riksdagen och vad som står i samband med riksdagsärendenas behandling i övrigt. Under hans ledighet för dessa särskilda arbetens utförande har det varit nödvändigt att förordna en annan tjänsteman, vanligen någon inom departementet, att vara tillförordnad expeditionschef för handläggning av de mera löpande administrativa ärendena.

Nu är det meningen, att man skall dela upp expeditionschefs-

sysslan på två befattningshavare. Den ene av dessa skall vara generalsekreterare, såsom Kungl. Maj:ts kallat honom, eller statssekreterare enligt utskottets benämning. Han skall övertaga vad den hittillsvarande expeditionschefen under nuvarande förhållanden själv besörjer, d. v. s. i huvudsak sköta riksdagsärendena, men det är meningen, att han även skall kunna, i den mån tiden medgiver, ägna sig åt administrativa ärenden av löpande art. Den andre, den expeditionschef, som Kungl. Maj:ts förslag upptager, skall huvudsakligen få samma syssla, som den nuvarande tillförordnade expeditionschef, som förordnas att under den ordinaries sysslande med riksdagsarbetet uppehålla expeditionschefsskapet i övrigt.

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

Jag vill i förbigående i fråga om den titeländring, som utskottet föreslår — statssekreterare i stället för generalsekreterare — nämna, att jag för min del hellre önskat titeln generalsekreterare, därför att statssekreterartiteln synes mig mindre lämplig med hänsyn till att förut i vårt land funnits statssekreterare, vilka haft en väsentligt annan ställning än den, som skulle tillkomma den föreslagne högste befattningshavaren inom departementet. Detta är emellertid en sak av jämförelsevis underordnad betydelse, som jag icke vill vidare uppehålla mig vid.

Av vad jag yttrat är tydligt, att fördelningen av ärendena mellan de två nya tjänst innehavarna skall bliva ungefär densamma, som den faktiskt varit under senare tid mellan expeditionschefen och hans ställföreträdare. Den nuvarande expeditionschefen, denne ene tjänsteman, som nu skall ersättas med två, har icke fullmakt på sin tjänst utan endast förordnande. Och varför? Jo, just med hänsyn till de ärenden, vilka nu skola övergå till statssekreteraren. Därmed är det givet, att statssekreterarna icke heller böra hava annat förordnande. Men de övriga ärendena, som skola besörjas av den nye expeditionschefen, äro icke alls till sin beskaffenhet sådana, att det är motiverat, såvitt jag förstår, att utesluta honom från den säkrare ställning, som en fullmakt förlänar. Det är ju en grundväsentlig skillnad mellan dessa olika grupper av ärenden. Statssekreteraren skall handlägga ärenden, som ofta äro av politisk natur. Samarbetet mellan honom och departementschefen är av alldeles särskild betydelse. Om det skulle brista i detta samarbete på grund av att statssekreteraren av en eller annan anledning icke lämpar sig för detsamma, bör det vara möjligt att utbyta honom mot en annan. Expeditionschefen däremot skall handlägga administrativa ärenden, ärenden av sådan beskaffenhet, att väl i allmänhet politiska synpunkter, som kunna störa ett gott samarbete mellan honom och departementschefen äro uteslutna. Jag för min del kan icke finna någon anledning till att man skulle förvägra expeditionschefen fullmakt. Lika naturligt som det är, att statssekreteraren icke bör hava fullmakt, lika naturligt finner jag det vara, att expeditionschefen får fullmakt.

Om det sålunda icke är något hinder för en sådan anordning ur principiell synpunkt, komma därtill vissa positiva fördelar av att expeditionscheferna få fullmakt. Det är särskilt en synpunkt, som

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

jag vill beröra och som redan framhävts i propositionen, nämligen att det behövs i ledningen av departementet en person, som kan sörja för kontinuiteten i arbetet. Expeditionschefsbefattningarnas innehavare böra icke växla så ofta, utan det är av synnerlig vikt, att det finnes någon, som med växlande departementschefer och statssekreterare kan lämna upplysning om hur ärendena bruka behandlas inom departementet, och som över huvud taget kan representera den kontinuitet, som är nödvändig. Detta är den viktigaste positiva fördel, man vinner genom denna anordning. En annan fördel är den, att man inom departementen får tillfälle att bereda en och annan av de dugligaste tjänstemännen en bättre ställning — även med hänsyn till pensionsrätt än som tillkommer kansliråd. Det har varit påtänkt att föreslå, att kansliråden, som ju äro tjänstemän i tredje lönegraden, skulle få något högre avlönning än motsvarande tjänstemän i de centrala verken, d. v. s. byråcheferna, detta med hänsyn till den särskilda vikt, som är fäst vid deras befattningar, och angelägenheten av att få de bästa männen till dessa platser. Mot ett enhälligt avstyrkande av löneredgeringskommittén har emellertid Kungl. Maj:t icke ansett sig böra föreslå högre avlönning för kansliråden, än för byråchefer i andra verk, utan man får försöka göra rekryteringen så god som möjligt i alla fall. Men en hjälp häri skulle det vara, om man inom de fem departement, där expeditionschefer av den nya typen skulle finnas, hade att tillgå befattningar, som ej blott för den högre avlönningens skull utan även med hänsyn till tryggad ställning och möjlighet till något högre pension kunde vara eftersträvansvärda för de kansliråd, som visa sig särskilt dugliga. Detta är en fördel, som jag tror icke bör underskattas.

För mig står saken därför så, att jag finner alldeles övervägande skäl tala för Kungl. Maj:ts förslag, att expeditionscheferna skola erhålla fullmakt och icke blott tillsättas med förordnande.

Den andra reservation, som jag omnämnde i början av mitt anförande, gäller en tjänst inom justitiedepartementet. Den rör en fråga, som ligger mig särskilt om hjärtat, därför att jag i många år tjänstgjort i detta departement, dels såsom expeditionschef och dels såsom arbetande inom lagavdelningen, och därför tror mig ha någon erfarenhet om de speciella förhållandena inom det departementet.

Löneredgeringskommittén har ansett, att byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet borde i avlöningshänseende likställas med expeditionschef, d. v. s. den lägre avlönade av de två befattningshavare, som för framtiden skulle stå i spetsen för departementen. Han skulle få 10,000 kronor i arvode. Den kungl. propositionen har däremot velat ge honom samma arvode som statssekreterare, eller 11,000 kronor. Utskottsmajoriteten har följt Kungl. Maj:t, medan åtskilliga reservanter anslutit sig till löneredgeringskommitténs förslag.

Det tycks råda fullständig enighet därutinnan, att byråchefens för lagärenden åligganden äro mycket maktpåliggande och krä-



vande samt förutsätta synnerlig skicklighet och erfarenhet på det vanskliga lagstiftningsområdet. I fråga om kompetensfordringar bör man icke ställa dessa i något avseende lägre å honom än å de nuvarande expeditionsheferna. Denna uppskattning av byråchefens för lagärenden betydelse har också tagit sig uttryck däruti, att sedan ganska lång tid tillbaka avlöningen till denne byråchef satts i jämnhöjd med den, som bestås expeditionshefer. Då nu expeditionshefssysslan skall tudelas, har man att avgöra, huruvida man bör giva byråchefen för lagärenden samma avlöning som statssekreterare eller som expeditionshef av den nya typen. Ser man på arten av hans åligganden, är det givet, att statssekreterarens befattning med riksdagsärenden är av väsentligen samma art som det arbete, byråchefen för lagärenden har att utföra i fråga om lagärendena. Till största delen sysslar han med lagstiftningsärenden, vilka frågor alltid gå till riksdagen. Ur den nu behandlade synpunkten vore det alltså naturligt, om han finge samma avlöning som statssekreterarna. Han skall också — därom råder icke någon meningsskiljaktighet — fortfarande endast vara förordnad, sålunda icke erhålla fullmakt, och detta av samma skäl som statssekreterarna icke få fullmakt.

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

Men varför har då kommittén föreslagit det lägre beloppet, 10,000 kronor? Jo, sedan kommittén erinrat, att den antog, att allt framgent lagavdelningens chef skulle i regel komma att kvarstå å sin plats, så länge själva arbetets krav och förutsättningar gjorde det lämpligt, för att därefter övergå till någon med fullmakt försedd beställning, yttrar den följande: »Med hänsyn ej minst till den större säkerhet i avseende å kvarstannande i befattningen, som lagavdelningens chef torde kunna påräkna i jämförelse med innehavaren av statssekreterarens tjänst, anser kommittén den förre befattningshavarens arvode icke böra bestämmas till lika högt belopp som det för den senares tillstyrkta, utan finner kommittén till fyllest, att chefen för lagavdelningen bibehålles vid sin nuvarande jämställighet beträffande avlöningens storlek med expeditionshef.» Detta resonemang kan jag för min del icke finna riktigt. Om det är någon skillnad i det hänseende, som löne regleringskommittén berört, mellan byråchefens för lagärenden ställning och den ställning, som skall intagas av statssekreterarna, tror jag, att den större säkerheten finns på statssekreterarnas sida och den mindre på byråchefens för lagärenden. I fullt samma mån gäller det för byråchefen, att samarbetet med departementschefen måste vara gott och förtroendefullt, för att bästa möjliga resultat av arbetet skall vinnas. Jag tror sålunda icke, att man kan säga, att denne byråchef kan känna sig säkrare än statssekreteraren att få behålla det förordnande, han erhållit, till dess han kan få någon med fullmakt försedd beställning. Man måste ju betänka, att han har att handlägga så viktiga och grannlaga frågor som frågor om stiftande av allmän civil- och kriminallag, om ändring i grundlagarna m. m.

Till slut vill jag framhålla en särskild olägenhet, som skulle kunna uppstå, om man gör skillnad i fråga om avlöningen emellan

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

byråchefen för lagärenden och statssekreteraren i justitiedepartementet. Den, som förordnas till byråchef för lagärenden, har i allmänhet förutsättningar även för att vara statssekreterare, och man kan då lätt tänka sig, att den högre avlöningen på statssekreterarbefattningen kan komma att locka honom att söka sig över dit, när tillfälle därtill yppar sig. Men det vore — anser jag — ganska olämpligt, om detta skulle oftare bli fallet.

Även den reservation, som jag senast tillåtit mig att något kritisera, finner jag alltså icke vara grundad på skäl, som kunna och böra föranleda avvikelser från Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag.

Herr Bolander: Herr talman! Det är endast i avseende på frågan om arvodet till byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet, som jag ämnar säga några ord. Denna fråga har ju blivit klarlagd av herr justitieministern och vice talmannen. Jag skall därför endast be att få, såsom jag nämnde, tillägga några få ord.

I likhet med herr vice talmannen anser jag denna befattning vara av så stor betydelse, att det icke går an, att riksdagen i detta fall visar sig alltför njugg. Vi få icke förglömma, hurusom under de senare åren unga begåvade jurister allt mer visat tendens att slå in på andra banor än statstjänsten; och varför? Jo, därför att de på andra områden kunna på mycket kortare tid förskaffa sig en betydligt större inkomst än den, de kunna erhålla i statens tjänst, även om det gäller tämligen högt uppsatta befattningar. Jag vill särskilt framhålla det förhållandet, att det för många sådana varit mera ekonomiskt fördelaktigt att bli advokater eller ombudsmän eller juridiska biträden i stora bolag; och detta gör, att många personer, som i övrigt skulle vara synnerligen värdefulla att erhålla såsom arbetskraft inom statsdepartementen, dra sig därifrån på grund av den konkurrens, som de enskilda företagen bedriva med staten och statstjänsten. Jag skall därför be att i denna del få instämma med herr vice talmannen och således yrka bifall till utskottets hemställan, och jag tror, att, om riksdagen i denna punkt komme att följa reservationen, skulle man med skäl kunna åberopa den satsen, att snålheten bedrager visheten.

Herr Persson i Stallerhult: Jag begärde ordet med anledning därav, att det här yrkats bifall till reservationen, för att säga, att det bör bli fasta tjänster i den bemärkelsen, att innehavaren har fullmakt på sin tjänst. Jag anser för min del, att man bör vara försiktig med att inrätta nya tjänster på förordnande med avlöning såsom arvode. Vi veta ju, att sådana tjänster som dessa kräva landets förnämsta män på tjänstemannahållet, och därest de få förordnande på denna befattning, är det naturligt att de ha fast tjänst på andra håll, och således får deras ordinarie tjänst uppehållas på förordnande av andra, som därtill kunna befinnas dugliga. Genom att inrätta höga tjänster med arvoden till

större antal än vi för närvarande ha komma ju ännu flera av dessa ämbetsmän att icke kunna sköta sin tjänst, som de ha fullmakt på, och därmed förryckes så att säga arbetet i de högre dömande verken, därigenom att icke de ordinarie tjänstemännen sköta sina sysslor utan bli dragna till annat håll. Det har varit ett allmänt klagomål, och man har påvisat bristen i detta under senare åren, då så många av de höga tjänsterna — nämligen tredjegradstjänstemännen, rådsbefattningar och dylika — blivit dragna från sin ordinarie tjänst till tillfälliga uppdrag eller uppdrag på förordnande. Detta har väckt en synnerlig uppmärksamhet, så att vederbörande sökt många utvägar för att kunna råda bot mot detta så att icke de dömande verken skulle företrädas av tillförordnade, då de skola avgiva sina viktiga, för svenska folket rätt betydelsefulla domar. Justitieombudsmannen har haft sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande, och Kungl. Maj:t har också sökt råda bot däremot. Jag tror, att även denna riksdag i viss mån sökt avhjälpa detta inom två av de dömande verken. När man ser den motivering, som ligger till grund för att man ökat rådets antal på fast stat för att slippa ifrån att domarna fällas av sådana, som icke äro på ordinarie stat eller ha fast avlöning utan sitta på förordnande, är det naturligt, att man måste ge Kungl. Maj:t och utskottet rätt i detta fall, då de icke velat fortfarande ha revisionssekreterarna på arvodesstat utan uppförda på fast stat. Jag erinrar om att ett av de dömande verken för några få veckor sedan behandlats här i kammaren — ett verk, där chefen har värdighet av president — och då var bland ett av motiven till att det skulle få ytterligare några ordinarie råd just detta: det hade inträffat, att å en särskild division majoriteten utgjorts av tillförordnade ledamöter, och det hade t. o. m. icke så sällan hänt, att å någon division icke någon ordinarie ledamot deltagit. Det är naturligt, att med denna motivering riksdagen icke ställde sig avvisande utan villfor denna framställning att få ordinarie rådsbefattningar tillsätta.

Enligt denna reservation skall man nu öka antalet av dem, som dragas från sina ordinarie befattningar, och kan det under sådana förhållanden verkligen vara skäl i att på detta sätt öka detta antal, när man på annat håll söker avhjälpa denna brist? Det säges, att dessa befattningar äro så krävande, att vederbörande tjänstemän icke kunna stå kvar under hela sin tjänstetid. Men däremot rådes ju bot genom att man inrättar de s. k. statssekretariatstjänsterna och tillsätter dem på förordnande. De skola ju lindra arbetet för expeditionscheferna, så att, såsom vi hörde från statsrådsbanken, expeditionschefernas arbete icke skall bli mera krävande än vanliga rådsbefattningar eller andra tredjegradsbefattningar. Då så förhåller sig, kan väl detta icke fortfarande anföras som skäl för att tillsätta dessa befattningar endast på förordnande.

Det har också sagts från en talare, som yrkade bifall till reservationen i denna del, att man härvidlag bör gå fram med försiktighet. Ja, jag vill säga, att man bör alltid vara försiktig,

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

men i detta fall är den föreliggande frågan, synes det mig, så väl utredd, och utredningen har utfallit till förmån för Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, att man knappast här skall behöva iakttaga denna försiktighet. Jag kan inte underlåta att erinra, såsom torde vara bekant, att det ju också anförts, att befattningarna såsom revisionssekreterare i justitierevisionen blivit så krävande, att det inte vore möjligt för innehavarna av dessa tjänster att kunna sitta alltför många år på samma post utan att bli utslitna, och därför behöfve de andra befattningar, när de icke orkade stanna kvar längre på dessa poster. För att avhjälpa detta fingo vederbörande sex veckors semester, som de icke åtnjutit förut, och så fort de fingo dessa sex veckors semester, tycktes det inte vara så farligt, ty på så sätt kunde de ju få vila ut ett tag för att sedan fortsätta sitt arbete. Men vad hände? Jo, det var inte nog med det, utan om jag inte missminner mig, kom man sedan med en framställning om ökning av antalet ordinarie på dessa platser. Då hade man alltså gjort den iakttagelsen, att det icke var farligt att sätta vederbörande på ordinarie stat. Därför minskade man antalet tillförordnade och ökade antalet fast anställda. Således har man den erfarenheten i fråga om dessa tjänster, som kunna i avseende på det uppslitande arbetet jämföras med här ifrågavarande, att det låter sig göra att sätta vederbörande på ordinarie stat.

Jag tror för min del, att kammaren gjorde klokt i att här följa Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i denna del. Det kan väl icke vara riktigt lämpligt att tillsätta så många höga platser på förordnande, utan man bör bibehålla det antal som för närvarande är. Man flyttar över en del av arbetet från expeditiionscheferna på statssekreterarna, och då, då borde antalet bli detsamma som hittills, och det förslag om ett ökat antal, som reservationen innehåller, synes det mig, att kammaren icke borde gå med på.

Jag sade nyss, att dessa expeditiionschefer befattningar uppehållas av landets förnämsta män på ämbetsmannaoområdet, och ser man efter i statskalendern, hur därvidlag förhåller sig, finner man, att de flesta expeditiionschefer ha tredje gradens tjänstebefattning eller rådsbefattning. Om man nu ytterligare skulle öka detta antal till fem och besätta dessa förnämsta och högsta befattningar så, att man toge ämbetsmän ifrån det arbete de för närvarande ha och från deras fasta anställningar för att sedan fylla deras platser med tillförordnade utav lägre tjänstegrad — ty det tar jag för givet, att de äro i början åtminstone, innan de hunnit komma in i arbetet — så blir det inte samma värde av arbetet, som om den ordinarie innehavaren stannade på sin ordinarie tjänst. Jag tror, att man på många håll gjort den iakttagelsen, att det nog medför större trygghet för svenska folket, om det är den ordinarie tjänsteinnehavaren, som får sköta sin tjänst, än om den ordinarie befattningen skall uppehållas med personer, som äro mindre erfarna än den ordinarie är.

Jag uttalar den förhoppningen, att andra kammaren följer

utskottets förslag i denna del, som också sammanfaller med Kungl. Maj:ts förslag.

Vad sedan beträffar det yrkande, som framställdes av herr Odqvist i avseende på staten, ber jag få förena mig med herr Odqvist i hans yrkande.

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

Häruti instämde herr *Nilsson* i Kabbarp.

Herr *Schotte*: Herr talman! Jag skall be att få yttra några ord i anledning av de anmärkningar, som gjordes av herr *Hallendorff*.

Herr *Hallendorff* vände sig först mot benämningen statssekreterare och tyckte, att den var »för gentil». Det bör härvidlag, menade han ha varit en viss historisk hänsyn, som bort göra sig gällande och även en viss hänsyn till internationella förhållanden. Utskottet har icke funnit det vara någon anledning att i det fallet fästa sig för mycket vid historiska traditioner. Det är dock uppenbart, att namnet statssekreterare är ett gammalt svenskt ord, som mycket väl står i samklang med de titlar i allmänhet vi nu ha. Statsråd, statssekreterare som hans närmaste man, kansliråd, kanslisekreterare etc. allt detta går mycket väl i stil med det hela; och även på andra områden har man ju råd med sekreterare som närmaste män. Det var därför utskottet upptagit denna benämning såsom den som mest adekvat gav uttryck för vad man i det här avseendet ville att tjänstens innehavare skulle vara. Benämningen generalsekreterare var utskottet inte benägen för att upptaga. Det stötte också en smula på just det som herr *Hallendorff* erinrade om, nämligen de amerikanska republikerna, där »alla överstar vore generaler», och det kunde därför inte vara lämpligt att här taga upp benämningen generalsekreterare, det vore naturligtvis att gå samma väg, som herr *Hallendorff* ogillar, fastän jag annars tycker att namnet *generalsekreterare* borde vara synnerligen smakligt för honom. Orsaken till att man inte gått den väg som herr *Hallendorff* anvisade med namnet förste expeditionschef och expeditionschef är den, att man här vill åstadkomma en reell skillnad i största möjliga delar av departementsarbetet mellan handläggandet av riksdagsfrågorna och det löpande administrativa arbetet, två grenar av departementets verksamhet, som också enligt vad herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet uttalade äro av »väsentligt olika art». Hade man bibehållit benämningen förste expeditionschef och expeditionschef, skulle man icke ha vunnit denna betoning av skillnaden mellan de ärenden, som de olika befattningshavarna skulle närmast handhava och icke fått denna speciella representant för riksdagsärendena, som man ville vinna genom inrättande av en självständig befattning. »Samröret» härvidlag är just en brist, just felet med den nuvarande anordningen. Detta fel. vill herr *Hallendorff* fortfarande ha kvar; expeditionschefen skall fortfarande vara ansvarig.

Jag tycker, att den av utskottet föreslagna anordningen borde

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

vara någonting som herr Hallendorff, som så livligt är intresserad för att riksdagsarbetet skall gå fort och flott och som därvidlag har ställt åtskilliga ganska långtgående anspråk, skulle sentera, att man har *en* person, som kan leda de mera mekaniska delarna av handläggandet av riksdagsfrågorna på ett lämpligare sätt än hittills skett, och *en annan*, som har det löpande arbetet i stället för att som nu en och samma person skall kastas mellan den ena och andra uppgiften.

Det vore också, såsom utskottet understrukit, för riksdagsarbetets jämna gång föga lyckligt, om statssekreterarens arbete splittrades på olika grenar av departementets verksamhet. Det är den enda invändningen vi ha mot Kungl. Maj:ts förslag, att Kungl. Maj:ts förslag en smula suddat ut skillnaden mellan dessa olika grenar av departementets verksamhet. Det är alldeles givet, att detta arbete i åtskilliga delar faller tillsamman och att ett ärende, som sedermera skall gå riksdagsvägen, först har förberetts av en förberedande byrå för att sedan överlämnas till dem som närmast skola taga hand om riksdagsfrågornas handläggning. Men det är också givet, att det blir ett helt annat system på det hela, om det verkligen blir så, att man får en person, som särskilt och närmast är ansvarig för att samarbetet med riksdagen går med tillräcklig raskhet. Att man genom en sådan här anordning skulle komma till någon »successiv desorganisation», som herr Hallendorff trodde, hör väl till de överord och svartmålningar, som man inte är alldeles ovan vid att få höra från det hållet. Det är alldeles uppenbart, att i det här fallet stå Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag varandra mycket nära, och den enda skiljaktigheten är, att utskottet skarpare poängterat faran av att mer än nödvändigt är sysselsätta statssekreteraren med administrativa ärenden och därmed suddat bort artskillnaden mellan dennes verksamhet och den övriga verksamheten inom departementet, vilken skillnad det är synnerligen viktigt att iakttaga för arbetets jämna gång. Att herr Hallendorff inte heller behöver vara rädd för att här skulle vara fråga om att skapa några qvasistatsråd eller understatsråd eller i övrigt att få några politiska partigångare, framgår uppenbart av läggningen av det hela, då det ju i regel skall vara en juridiskt utbildad tjänsteman, med administrativ erfarenhet, som skulle bekläda statssekreterareposten. Jag hänvisar härutinnan till vad utskottet säger på sid 11: »Med att statssekreteraren blir departementschefens högra hand beträffande riksdagsarbetets inom departementet planläggande och framförande, följer uppenbarligen icke, att han får någon politisk ställning eller har några politiska uppgifter av självständig art att fylla. Det är departementschefen och han ensam, som jämväl här är den ledande och ansvarige.» Tydligare kan man väl inte uttala sig med avseende på förhållandet mellan departementschefen och den tjänsteman, som det här är fråga om.

Herr Hallendorffs funderingar om vad som sagts inom utskottet i den ena eller andra riktningen lämnar jag åt deras värde. Det har ingenting sagts i den vägen han antytt i utskottet. Inte heller

har man haft några utländska, t. ex. några engelska förebilder att gå efter i detta fall. Man vill ej göra vederbörande statssekreterare till någon politisk person i den meningen, att han skulle kunna uppträda på statsrådets vägnar i riksdagen. Nu ligger detta fjärran, vad framtiden kan innebära får vara en annan sak. Jag tror därför, att de invändningarna från herr Hallendorff dels bero på missförstånd, dels bero därpå, att han i det här fallet, kanske i andra, vill lägga en mer byråkratisk och mer hämmande hand på utvecklingen till sundare förhållanden mellan statsrådet och riksdagen, än vad utskottet önskar.

Jag skulle vilja understryka ett par saker, varom utskottet yttrat sig, särskilt i sin motivering, uttalanden, som icke förut blivit berörda. Det ena är att utskottet erinrar om, att utskottet är fullt medvetet om att det är en ganska riklig personal, som här föreslagits för statsdepartementen. Det är så, att det kanske kan sägas, att antalet befordringar i någon mån överstiger ögonblickets behov. Men å andra sidan har man ju fäst avseende vid, att det är fråga om — det har varit på tal många gånger och bör väl snart bli verklighet — att upprätta nya departement och att med de flyttningstvillkor, som här äro föreslagna för avlöningarnas åtnjutande, det icke skall möta några hinder för dessa nya departement att vid rekrytering av sin personal hänvända sig till förutvarande statsdepartement.

Vidare är det ju också så, att man genom förevarande lönereglering velat sätta en damm mot extraordinariesystemet, som i departementen florerat alltför länge och att man därför velat åstadkomma ett rikligt antal lägre tjänster. Man kan ju därav hoppas, att rekryteringen av statsdepartementen skall kunna lyckas hållas på den höjd, där man borde ha den, men där man tyvärr kanske inte alltid kan säga, att man har haft den på senare tiden.

En annan sak, som jag skulle vilja understryka, är att utskottet i detta utlåtande, liksom i utlåtandet rörande fögderiförvaltningens omorganisation, uttalat, att första gradens kvinnliga skrivbiträden synas ha en i förhållande till deras arbete alltför ringa avlöning och därför snarast möjligt äro i behov av löneförhöjning.

Jag vågar förvänta, att de uttalanden, som i detta avseende här äro gjorda, skola föranleda Kungl. Maj:t att snarast taga i övervägande, huruvida icke över hela linjen någon förbättring i dessa lägsta kvinnliga tjänstnehavares löneförhållanden kan vara påkallad. Riksdagen har ju biträtt, vad utskottet i sitt föregående utlåtande yttrat i sådant avseende, och jag är övertygad om, att riksdagen även skall biträda, vad utskottet i nu förevarande utlåtande har sagt.

Herr K a n t: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av min ärade vän, herr Hallendorffs anförande. Herr Hallendorff blottade en del interiörer från utskottet och återgav en del yttranden, som där skulle ha fällts. Jag vet icke alls, vem herr Hallendorffs sagesman är, men så mycket vill jag säga, att denne hans

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.

(Forts.)

sagesman måtte ha en ovanligt livlig fantasi, ty intet av de yttranden, som herr Hallendorff här återgav, har, såvitt jag hört, blivit fallt inom utskottet. Jag har dock varit närvarande vid alla de sammanträden, då utskottet behandlat detta ärende.

Särskilt vill jag försäkra, att en sådan parallell med de engelska förhållandena, som herr Hallendorff antydde, icke alls förekommit. Det har icke varit utskottets mening att skapa en statssekreterare i likhet med dem, som finnas enligt den engelska författningen. Det har ej heller varit utskottets mening att, såsom herr Hallendorff yttrade, skapa ett andra statsråd.

Herr Hallendorff förmenade, att utskottet lagt denna statssekreteraretjänst på en annan bog, än Kungl. Maj:t tänkt sig, och att utskottet skulle ha gjort denne ämbetsman till en mera politisk befattningshavare, än vad Kungl. Maj:t avsett med detta ämbete. Men så är ingalunda förhållandet. På sid. 11 i utskottsutlåtandet står ju uttryckligen: »Med att statssekreteraren blir departementschefens högra hand beträffande riksdagsarbetets inom departementet planläggande och framförande, följer uppenbarligen icke, att han får någon politisk ställning eller har några politiska uppgifter av självständig art att fylla. Det är departementschefen och han ensam, som jämväl här är den ledande och ansvarige.» Utskottet har alltså helt och fullt anslutit sig till departementschefen. Så vitt jag kan finna, är utskottets statssekreterare samme ämbetsman, som Kungl. Maj:t föreslagit, och att icke utskottet avsett att denne skulle vara en politisk ämbetsman, framgår med all önskvärd tydlighet av det stycke några rader längre ned på sid. 11, som herr Schotte nyss uppläste.

Herr Hallendorff föreslog, att denne nye ämbetsman skulle kallas förste expeditionschef. Den tanken framkom också inom utskottet, men den som där föreslog detta återtog sitt förslag, sedan i utskottets motivering införts det stycke, som av herr Schotte upplästes. Utom de skäl, som herr Schotte anförde emot att kalla denne ämbetsman förste expeditionschef, skulle jag vilja tillägga ett av rent praktisk art. Nu är, såsom vi alla känna, förhållandet det, att expeditionschefen är så gott som ständigt tjänstledig och att en tillförordnad expeditionschef uppehåller hans plats. När nu allmänheten kommer, personligen eller per telefon, och frågar efter expeditionschefen, träffar man oftast den tillförordnade expeditionschefen, men det är icke honom, som man vill träffa, utan man vill komma till den verklige expeditionschefen, som är tjänstledig och sitter undangömd i något rum uppe på vinden för att få arbeta i ostörd ro. Det kan även hända, att en person kommer upp till departementschefen och säger: jag har fått löfte av expeditionschefen, att denna sak skall ordnas så och så. Det händer då, att han åsyftar den ordinarie expeditionschefen, som kanske varit i tjänst under några dagar och därvid handlagt just det ifrågakvarande ärendet. Men han hänvisas till den tillförordnade expeditionschefen, som icke alls känner till den sak det gäller. Denna sammanblandning av namn och förväxlingar mellan den tjänstlediga ex-



peditionschefen och den tillförordnade har redan vållat mycket stor villervalla i departementen. Men att då, när man har ett nytt förslag före, som skall ordna förhållandena på detta område, bibehålla denna dubbling av namn, synes mig mycket olyckligt.

Om man skall kalla denne nye ämbetsman statssekreterare eller generalsekreterare, är enligt min mening en fråga av mycket underordnad vikt. För egen del skulle jag vilja säga, att ordet statssekreterare tilltalar mig mycket mer än ordet generalsekreterare. Vi ha generalsekreterare i K. F. U. M. och i nykterhetsorganisationer, vi ha generaldirektörer i enskilda företag och få nog också där en vacker dag höra talas om, att man tillsatt generalsekreterare. Detta är ett namn, som jag tror, man bör överlämna åt den privata företagsamheten att använda. Statssekreterare däremot är ett gammalt vackert namn, som brukats förr i svenska statsförvaltningen. Det hade visserligen då en annan karaktär, men det är så länge sedan det ämbetet avskaffades, att den omständigheten, att man nu upptager denna titel för ett annat ämbete, som i alla fall även det är ett mycket högt ämbete, synes mig icke behöva väcka några betänkligheter. Sådant har dessutom förekommit förr i Sveriges historia. Jag vill sålunda erinra om de gamla kansliråden under frihetstiden. Dessa voro medlemmar av Konungens råd, men det hindrade icke, att man, när man genomförde departementalreformen på 1840-talet, gav kanslirådstiteln åt en del tjänstemän inom departementen. Jag tror sålunda icke, att herrarna behöva ha någon förskräckelse alls för detta ord statssekreterare, utan jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i denna del liksom till vad utskottet i övrigt hemställt under punkten a).

Herr vice talmannen D. P e r s s o n: Herr talman! Jag kan bekräfta riktigheten av vad herr Kant nyss yttrade beträffande de interiörer inom utskottet, som herr Hallendorff här refererade. Jag har inom utskottet lett förhandlingarna vid varje sammanträde, då denna fråga där varit före, och jag kan försäkra herr Hallendorff, att något resonemang i den riktning, som han här uttydde, icke alls förekommit inom utskottet. Det måste således vara från någon annan delegation, som dessa hans uppgifter härleda sig och icke från andra särskilda utskottet.

Jag har emellertid icke begärt ordet för att säga detta, utan med anledning av ett yttrande, som herr Carl Persson i Stallerhult hade, då han nämligen varmt förordade, att expeditionscheferna skulle tillsättas med fullmakt. Jag vill visserligen icke alls underkänna de skäl, som herr Carl Persson anförde, de kunna nog vara goda skäl, men jag tror dock, att kammaren gör klokt i att intaga den ståndpunkten, att vi, såsom herr Schotte uttryckte det, tillsätta dessa expeditionschefer så att säga på försök, d. v. s. på förordnande tills vidare, till dess att man får se huru den nya organisationen verkar. Det förhåller sig nämligen så, att om dessa få sina tjänster med fullmakt, skulle vi ha dem kvar, även om man skulle finna, att den nya organisationen behövde ändras och denna

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

ändring kunde komma att beröra även ifrågavarande tjänster. Det vore med hänsyn därtill mindre lämpligt, om dessa expeditionschefer vore fast anställda. Om man nu däremot tillsätter dem på förordnande, är det ingenting som hindrar, att därest man finner, att den nya organisationen går i den riktningen, att det skulle vara fördelaktigt, att expeditionscheferna få fast anställning, d. v. s. få fullmakt på sina tjänster, står det ju i alla händelser alldeles fritt att göra detta.

Jag skall därför, herr, talman, nu anhålla att få yrka bifall till den av herr Holmquist vid utlåtandet fogade reservationen, i vilken jag m. fl. har förenat mig.

Herr Hallendorff: Herr talman! Ett par ord till de repliker, som riktats mot mig! Såvida jag rätt tagit reda på dessa saker, åsyftar Kungl. Maj:ts förslag närmast ett legaliserande av den ordning, som redan nu finnes. Men därigenom, att den hittills till stor del tjänstledige expeditionschefen göres till generalsekretärare, bibehålles dock ett slags överledning inom departementet, i det att denne generalsekretärare, ju skall vara överordnad i förhållande till expeditionschefen. I det förslag, som utskottet kommit med, har man emellertid sökt att så mycket som möjligt avkoppla dessa båda befattningar ifrån varandra, och däri ligger det, som jag måste beteckna såsom det betänkliga, nämligen att det principiella strävande till enhetlighet i ledningen, som Kungl. Maj:t sökt bibehålla, har utskottet för sin del gått ifrån. Detta förefaller mig vara en särdeles viktig förändring, och det synes mig något underligt, att ett utskott, vars sakkunskap på detta område icke kan jämföras med den, som Kungl. Maj:t kan uppvisa, har givit sig på något dylikt.

Herr Schotte citerade sålunda med särskilt eftertryck ett stycke å sid. 11 i utskottets utlåtande. Ja, herr Schotte, det är, såsom jag sagt vid åtskilliga tillfällen förr här i kammaren, då jag varit speciellt föremål för dylikt citerande, att det beror så mycket på, hur man citeras och hur ens ord accentueras, när de läsas. Det har hänt vid ett tillfälle under denna riksdag, att då en medlem av kammaren här ur protokollet läste upp ett anförande, som jag hållit, han därvid begagnade sig av en sådan accentuering, att jag på det bestämdaste måste bestrida, att detta mitt yttrande hade den innebörd, som talaren i fråga inlade i detsamma. Det blir en olika mening, om man såsom herr Schotte läser utskottets här ifrågavarande uttalande på det sättet, att därav, nämligen av generalsekretärarens ställning, »följer uppenbarligen icke, att han får någon politisk ställning eller har några politiska uppgifter av självständig art att fylla», eller om man läser, såsom jag gör, att därav »följer uppenbarligen icke, att han får någon politisk ställning eller har några politiska uppgifter av självständig art att fylla». Det blir en rasande skillnad, på, hur man läser denna sats. Det finnes sannerligen ingenting i texten, som angiver, vilketdera som här är meningen, och jag misstänker, att dessa ord

kunna komma att utläggas på ganska olika sätt. Åtminstone är jag icke säker om, att de, som komma att tillämpa desamma, skola tolka dem så, som herr Schotte här gjort.

Jag har sedan fått en del påminnelser i avseende å den högviktiga titelfrågan. Jag tillåter mig att till min ärade vän på Uppsalabanken göra den hemställan, att vi icke skola söka draga några konklusioner av kanslirådstitelns förekomst, ty jag befarar, att han har fått denna historia något om bakfoten. Ett av riksråden hade nämligen även titeln kansliråd (det s. k. rikskanslirådet), men själva titeln fanns alldeles oavhängigt härav för särskilt ämbete.

Herr Schotte anmärkte, att benämningen statssekreterare ju var en gammal och bra titel och att den kunde vi nu gärna taga upp. Ja, på samma grund skulle jag häromdagen ha velat säga, att kronofogdetiteln är en gammal och bra titel, och varför skola vi då slopa den? Men då hade man ingen försyn för de gamla titlarna, utan då ansåg man sig kunna tillskapa en fullkomligt ny benämning, som icke har något som helst fog för sig här i landet, utan snarast påminner om något sådant som ladugårdsfogde eller dylikt. Nu vill man taga upp en gammal förnämlig titel och använda den för ett ämbete, som dock är av åtskilligt lägre rang än det ämbete, varför denna titel ursprungligen var avsedd. Detta synes mig rätt underligt. På samma sätt skulle man ju kunna säga: titeln på innehavarna av de gamla riksrådsämbetena var en mycket fin och vacker titel, tänk om vi skulle ta och kalla våra riksförsäkringsråd t. ex. för riksråd! Jag tror verkligen det vara gagneligt, att man i någon mån iakttager konvensans krav i fråga om dessa småsaker. Frukta för generalsekreterartiteln synes mig något egendomlig, då ju denna titel närmast har tillkommit i överensstämmelse med de generaldirektörsämbeten, som finnas. De farhågor, som herr Kant uttalade, att man icke skulle kunna hitta rätt i departementen, tror jag icke ha fog för sig. Jag tror icke, att en besökande i ett departement kommer att ha mera reda på skillnaden mellan en statssekreterare och en expeditionschef än på skillnaden mellan en förste och andre expeditionschef. Nog kan man klara sig i det ena fallet lika bra som i det andra.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner beträffande avlöningen för chefen för lagavdelningen i justitiedepartementet, nämligen dels på bifall till utskottets förslag i denna del, dels ock på bifall till den av herr C. G. Ekman m. fl. i berörda ämne avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren i avseende å chefens för lagavdelningen i justitiedepartementet avlöning bifaller vad andra särskilda utskottet i sitt förevarande utlåtande nr 5 föreslagit, röstar

Ja;

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr C. G. Ekman m. fl. i detta ämne avgivna reservationen.

Omröstningen utföll med 64 ja, men 116 nej; och hade kammaren alltså bifallit den av herr C. G. Ekman m. fl. i förevarande ämne avgivna reservationen.

Efter av herr talmannen vidkommande statssekreterare- och expeditionschefsbefattningarna i justitiedepartementet och sjöförvarsdepartementet nu framställda propositioner å de yrkanden, som under överläggningen förekommit i avseende å nämnda befattningar, biföll kammaren utskottets förslag i denna del.

Vid härpå av herr talmannen rörande statssekreterarebefattningarna i lantförvarsdepartementet, civildepartementet, finansdepartementet, ecklesiastikdepartementet och jordbruksdepartementet givna propositioner å de beträffande sistberörda befattningar under överläggningen framkomna yrkandena, blev utskottets förslag jämväl härutinnan av kammaren bifallet.

Sedermera framställde herr talmannen propositioner i fråga om avlöningarna till expeditionscheferna i sistnämnda fem departement, nämligen först på bifall till utskottets förslag i denna del samt vidare på bifall till den av herr Holmquist i ämnet avgivna reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren i avseende å avlöningarna för expeditionscheferna i lantförvarsdepartementet, civildepartementet, finansdepartementet, ecklesiastikdepartementet och jordbruksdepartementet bifaller den av herr Holmquist vid andra särskilda utskottets förevarande utlåtande nr 5 avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit vad utskottet föreslagit i denna del.

Voteringen utvisade 109 ja mot 74 nej, vadan kammaren bifallit den av herr Holmquist i ämnet avgivna reservationen.

Vidare blevo på därom av herr talmannen framställd proposition övriga delar av de utav utskottet föreslagna lönestaterna av kammaren godkända.

Slutligen gav herr talmannen beträffande motiveringen till utskottets hemställan i förevarande punkt propositioner dels på godkän-

ande av utskottets motivering, dels ock på bifall till det av herr Hallendorff i avseende härå under överläggningen gjorda yrkandet; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)*

*Utskottets hemställan i punkten a)* förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lönestaterna.

Härefter föredrogs *punkten b)*. Därvid yttrade

Herr Kant: Herr talman, mina herrar! Enligt det föreliggande förslaget skulle de extra kanslisekreterarna, d. v. s. de tjänstemän i departementen, som på grund av stadigvarande förordnade bestritt tjänst av ordinarie kanslisekreterare motsvarande lönegrad med av riksdagen anvisad avlöning, tillerkännas rätt att vid befordran till förste kanslisekreterare räkna sig till godo den tid, varunder de omedelbart före tillträdet till tjänsten bestritt extra kanslisekreterarebefattning, i och för erhållande av ålders-tillägg. Därom ha alla myndigheter, som yttrat sig i ärendet, varit eniga. Löneregeringskommittén har själv framställt detta förslag, och Kungl. Maj:t har accepterat förslaget och upptagit det i propositionen. Utskottet har också enhälligt tillstyrkt förslaget i denna del.

Det är även synnerligen goda skäl, som anförts för bifall till detta förslag. Den rätt, som sålunda tillerkänts de extra kanslisekreterarna, har emellertid förmenats dem, som varit förordnade att uppehålla ordinarie kanslisekreterarebefattning. Det synes mig, att samma skäl, som tala för att de extra kanslisekreterarna skola erhålla denna förmån, också tala för att de tillförordnade kanslisekreterarna få denna rätt. Jag har här i min hand en förteckning över de tillförordnade kanslisekreterarna i departementen, och det framgår därav, att om man skulle bifalla förslaget oförändrat och icke giva de tillförordnade kanslisekreterarna samma rätt, som man ger de extra kanslisekreterarna, man skulle begå en mycket stor orättvisa.

Här på förteckningen finnes exempelvis en, som varit tillförordnad kanslisekreterare från den 16 april 1909, sålunda i över 8 år. Man kan fråga sig, hur det kommer sig, att en person suttit på förordnande på en plats under en så lång följd av år. Men svaret på den frågan är mycket enkelt. Herrarna veta, att det varit ett stort behov av ordinarie platser i departementen, som måst fyllas med extra anslag av riksdagen gång på gång. Löneregleringen i departementen har blivit uppskjuten år efter år i avvaktan på departementalreformen, och så har man fått skapa extra platser. Då har det bl. a. beviljats anslag till extra föredragande. En ordinarie kanslisekreterare har då förordnats att vara extra föredragande mot särskilt av riksdagen beviljat arvode, och en extra tjänsteman i departementet har förordnats såsom tillförordnad kanslisekreterare. Så har exempelvis förhållandet varit med denne, som jag talade om, och det har gjorts, att han kommit att sitta i

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

8 år på förordnande på samma plats. Nog är det orimligt, att om denne tjänsteman efter ingången av 1918 befordras till ordinarie kanslisekreterare, han icke skall få den rätt, som myndigheterna tillerkänna hans kamrat extra kanslisekreteraren.

Jag har här på listan ett annat, ännu mera flagrant fall. Det är en extra tjänsteman, som varit extra kanslisekreterare från 1912 till 1915. Då blev han tillförordnad kanslisekreterare. Sålunda har han tjänstgjort såsom extra kanslisekreterare i tre år och kommer vid ingången av 1918 att ha varit tillförordnad kanslisekreterare också i cirka tre år. Denne tjänsteman får i avseende å ålders-tillägg icke räkna sig till godo ens de tre år han varit extra kanslisekreterare, ty det har blivit avbrott i hans tjänstgöring såsom extra kanslisekreterare, men den tjänsteman, som kommit efter denne i departementet och gått efter honom i befordran och varit mindre meriterad, han får räkna sig till godo den tid han varit extra kanslisekreterare. Det är väl dock orimligt att denne siste extra kanslisekreterare skall få räkna sig till godo  $2\frac{1}{2}$ —3 år för erhållande av ålderstillägg och tillerkännas en rätt, som den äldre mera meriterade kamraten ej får. Jag tror icke, att jag behöver taga fram flera exempel för att visa, vilken skriande orättvisa uppkommer, om man bifaller Kungl. Maj:ts förslag och icke samtidigt bifaller de motioner, som väckts i detta hänseende. Det har nämligen i första kammaren väckts en motion av herr Hallin m. fl. och en i andra kammaren av herr Kristensson m. fl., som yrka, att samma rätt, som de extra kanslisekreterarna skola äga, också skall tillkomma de tillförordnade kanslisekreterarna. Nu ha lönereglerykommittén och utskottet tänkt, att det skulle föranleda så betänkliga konsekvenser, om man bifölle den framställning, som gjorts dels i motionerna dels förut direkt till lönereglerykommittén av tjänstemännen själva. Men om herrarna läsa motionerna, så finna herrarna, att det rör sig icke om något större antal tjänstemän. Det är fråga om ett tiotal, som det står i motionerna. Av den förteckning, jag har här, kan jag ej finna, att det skulle beröra flera än åtta. Det synes mig, att detta är ett så ringa antal, att det icke skulle behöva avskräcka riksdagen från att giva dessa åtta tjänstemän den rätt, som billighet och rättvisa ovillkorligen kräva.

Ett bifall till motionerna skulle emellertid kräva ett tillägg till bestämmelserna under punkten b), och vill jag då, herr talman, föreslå, att i den avdelning, där det är fråga om ålderstillägg, inskjutes, efter det stycke, som rör de extra kanslisekreterarna, ett nytt moment av följande lydelse: »att befattningshavare, som utnämnts att från de nya staternas ikraftträdande eller från och med dag under år 1917 vara innehavare av ordinarie tjänst i statsdepartement, må för erhållande av löneförhöjning tillgodoräknas den tid, varunder han omedelbart före tillträdet till befattningen på grund av stadigvarande förordnande i departementet tjänstgjort i egenskap av tillförordnad kanslisekreterare.»

Med herr Kant förenade sig herr *Kristensson*.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Stenberg: Herr talman! Den siste talaren har berört ett fall, i vilket efter hans mening det vore påkallat av billighet, att tjänstetid sasom icke-ordinarie tjänsteman finge tillgodoräknas för ålderstilläggs åtnjutande efter tillträde till ordinarie tjänst. Det gällde vissa tillförordnade kanslisekreterare. Jag medger, att detta fall är ganska ömmande. Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet fäst därpå, då propositionen avläts, men ansåg sig icke böra påyrka den rätt för ifrågavarande tjänstemän, som den siste talaren förordat. Däremot var det en del andra befattningshavare, vilkas ställning Kungl. Maj:t ansåg ännu mera ömmande, och för dessas del begärde Kungl. Maj:t av riksdagen rätt, att de med avseende å ålderstillägg skulle i viss utsträckning få räkna sig till godo extra tjänstetid. Jag avser amanuenser, vilka utnämnas till andre kanslisekreterare på stat enligt den nya organisationen. Det särskilda utskottet har gått till mötes Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt. Men det finnes vid utskottets beslut fogad en reservation, däri en del medlemmar av utskottet yrka avslag på detta förslag.

*Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.*

(Forts.)

Det är så ordnat med de nya andrekanslisekreterartjänsterna, att dessa äro avsedda att ersätta amanuensbefattningar. Under den långa tid, som förflutit innan löneregleringen för statsdepartementens tjänstemän kunnat genomföras, har i stor utsträckning uppstått behov av ökat antal tjänstemän inom departementen, och då har man oftast nöjt sig med att begära ökat anslag till amanuenser inom de särskilda departementen och på detta sätt möjliggjort anställandet av extra arbetskraft i stället för att — vilket varit det naturliga — inrätta nya ordinarie tjänster. Upprättandet av nya ordinarie befattningar skulle varit naturligt därför, att behovet av ett ökat antal tjänstemän varit konstant. Nu beräknas det, att en kanslisekreterartjänst skall motsvara två förutvarande amanuens-tjänster. Amanuensinstitutionen har hittills varit lagd så, att en amanuens gått i två verk och ägnat hälften av sitt arbete åt det ena verket och hälften åt det andra. Han har sålunda använt halva sin arbetstid i ett departement och andra hälften i ett annat centralt ämbetsverk. Detta har varit regel, och beträffande de amanuenser, som icke ägnat mer än halva sin arbetstid åt ett departement, har icke föreslagits sådan förmån i fråga om ålderstillägg, som det här gäller. Men det finnes även en del amanuenser i departementen, vilkas arbete till den grad tagits i anspråk, att de varit sysselsatta i departementen hela eller i det närmaste hela den fastställda dagliga arbetstiden eller sålunda lika länge som de ordinarie tjänstemännen. Då har man ansett, att amanuenser, som ägnat sig åt tjänsten i denna omfattning och vilka enligt löneregleringen skola ersättas med tjänstemän på stat, icke borde betagas all möjlighet att, för att komma i åtnjutande av ålderstillägg efter befordran till andre kanslisekreterare, räkna sig till godo amanuens-tjänstgöringen.

En ledamot av löneregleringskommittén, hovrättsrådet Stenström, har i en reservation vid kommitténs betänkande angående statsdepartementens lönereglering uttalat sig för en bestämmelse i

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

nyss berörda syfte, och det är på de av honom anförda, enligt min uppfattning mycket vägande skälen, som jag tillstyrkt, att Kungl. Maj:t måtte upptaga denna fråga. Jag har sagt, att det är endast en begränsad kategori av amanuenser, som här kommer i fråga. Icke ens alla dessa skulle emellertid utan vidare få rätt att räkna sig till godo föregående amanuensstid, utan rättigheten skulle vara bunden vid åtskilliga förutsättningar. Det skulle fordras, att den amanuens, som är i fråga, varit anställd i departementet såsom amanuens under minst åtta de närmast förflutna åren. Detta är ett villkor; ett annat är, att han under de sista fem amanuensåren varit i tjänstgöring av lika eller nära lika omfattning som krävt av ordinarie tjänsteman i första lönegraden. Och slutligen skulle det bero på Kungl. Maj:ts prövning, huru mycket av de fem åren må tillgodoräknas. I regel skulle detta ske endast beträffande en del av den ifrågavarande perioden, men i undantagsfall skulle hela tiden kunna tagas i beräkning.

Det är, som herrarna finna, många begränsningar, vilket gör, att det är i ytterst få fall som alla förutsättningarna komma att träffa in. Efter en utredning, som verkställdts inom departementen, skulle så många av de förutvarande amanuenserna falla för de föreslagna restriktionerna att endast 5 eller 6 komme att uppfylla alla villkoren.

Varför avstyrkte då kommitténs majoritet en förmån, som synes vara så väl grundad? Jo, det var av fruktan för farliga konsekvenser. Kommittén medgav, att de synpunkter, som framhållits i en från tjänstemannahåll i frågan gjord framställning, för visso kunde, med hänsyn till de i befordrings- och andra avseenden ogynnsamma förhållanden, som under en lång tid varit rådande inom statsdepartementen, synas behjärtansvärda och därför till en viss grad förtjänta av beaktande. Emellertid — fortsätter kommittén — torde det ej kunna förnekas, att ett realiserande av de framställda önskemålen skulle i olika avseenden kunna medföra konsekvenser, vilka kommittén för närvarande ej kunde till deras räckvidd överskåda.

Reservanten i kommittén har dock påpekat, att dessa konsekvenser icke kunna vara av så avskräckande natur. Det finnes numera icke många centrala verk, där lönerna icke blivit reglerade och som alltså stå kvar å gammal stat. Det är endast ett fåtal, som det återstår att nyreglera, och om i detta ringa antal ämbetsverk skulle finnas en eller annan extra tjänsteman, som i förevarande avseende intager samma ställning som de amanuenser i departementen, om vilka jag talat, torde samma billighetsskäl föranleda, att dessa tjänstemän i de ännu oreglerade verken få den synnerligen begränsade förmån, som nu är ifrågasatt för departementens amanuenser. Det vore icke i överensstämmelse med billighet och rättvisa att neka dem denna rätt, och kostnaden härför — det förstå herrarna — är mycket obetydlig. Det gäller ju endast, att personen i fråga skall något år tidigare än eljest skulle vara fallet komma i åtnju-



tande av den löneförhöjning, som ålderstillägg å 500 kronor innebära.

Vidare är att observera, att det icke är första gången, man beviljar en rätt av denna art åt tjänstemän, likställda med amanuenser. Man har härvidlag att åberopa exempel från postverket och postsparbanken.

Slutligen skulle jag vilja påpeka, att det är särskilt ömmande, att den ifrågasatta förmånen tillerkännes amanuenserna, när man betänker, att, då de nu äntligen komma fram till en förstagrads-tjänst med en begynnelseavlöning av 4,000 kronor vid en ålder, som kanske uppgår till fyrtio år eller därutöver, ha de under första tiden att erlægga mycket dryga retroaktivavgifter för änkepensioneringen — avgifter, som vålla betydliga avdrag å den även eljest knappa avlöningen.

Jag finner alltså, att beviljandet av denna förmån skulle vara en gård av rättvisa, då man nu för departementens del går att väsentligen avskaffa det extraordinariesystem, som så mycket överklagats, och som fått florera inom departementen alltför länge och i alltför stor utsträckning. Jag hyser den förhoppningen, att kammaren skall finna de skäl, jag anfört, övertygande och alltså i denna punkt lämna sitt bifall till propositionen.

Herr Schotte: Herr talman, mina herrar! Det är ju ganska tråkigt att uppträda i den här frågan, som verkligen innebär så många personliga moment och så många ömmande speciella förhållanden, men det har syntts mig nödvändigt att man så mycket som möjligt vidhåller den strävan till enhetliga avlöningsvillkor, som löne-regleringskommittén har hävdad och som riksdagen vid olika löne-regleringar har biträtt. Det måste därför ur sådana synpunkter vara nödigt, att man icke stirrar sig blind på en obillighet, som möjligen kan i ett eller annat fall begås, utan att man framför allt strävar efter att se till, att man i minsta möjliga grad rubbar de avlöningsvillkor, som av löne-regleringskommittén ha blivit uppställda och konsekvent tillämpade och som även fått sitt uttryck i flera riksdagens beslut.

Vad då först beträffar den av greve Lagerbielke m. fl. avgivna reservationen, till vilken herr Kant här yrkat bifall, så innebär den att t. f. kanslisekreterare skulle med avseende på beräkningen av sina tjänsteår få samma ställning som de extra kanslisekreterarne. Det finnes, som sagt, vissa förhållanden, som kunna anses tala för denna rätt, men det är dock så, att dessa extra tjänstemän, som tillsatts, ha tillkommit uteslutande till följd av att statsdepartementens löne-reglering så länge blivit förhalad och att man då funnit nödigt att begära på extra stat en tjänsteman, som man i själva verket bort sätta på ordinarie stat. Så har varit förhållandet med åtskilliga extra föredragande och extra kanslisekreterare och andra. Det är därför man ansett, att de extra kanslisekreterarna hava bättre rätt än de t. f. kanslisekreterarna. Visserligen är det möjligt, att man i ett eller annat enskilt fall dräbbas en smula obilligt, men då varken löne-regle-

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

ringskommittén eller Kungl. Maj:t vågat sig på att föreslå till de t. f. kanslisekreterarna dylik förmån, så föreligga goda skäl att i detta fall ställa sig på Kungl. Maj:ts sida. Det är ju också så, att i statsdepartementen nu inrättas ganska rikligt med tjänster, och det är därför också nödigt att iakttaga en viss varsamhet med avseende på ålderstillägg och lönetursberäkningar.

Jag skall således med avseende på den av greve Lagerbielke m. fl. avgivna reservationen, sådan den av herr Kant här utformats, be att få yrka avslag på denna hemställan och bifall till utskottets förslag och att således det av herr Kant påyrkade stycket icke måtte inflyta bland avlöningsvillkoren.

Beträffande den andra reservationen, som egentligen var den, med vilken herr statsrådet sist sysselsatte sig, så medgives villigt, att starka billighetsskäl tala för den ståndpunkt Kungl. Maj:t intagit, men det är i detta fall liksom i det föregående konsekvenssynpunkter och hänsyn till enhetligheten i lönerogleringarna, som för reservanterna varit det avgörande. Visserligen kan man säga att konsekvenserna inom departementen kanske icke äro så farliga eller så många, men man vet icke, vad detta kan innebära för konsekvenser inom *andra* verk och *andra* stater, och det är detta som gjort att man velat iakttaga en viss försiktighet, vilket är grunden till reservationen. Det är uppenbart, att det kan finnas tillfällen, då en dylik rätt i fråga om ålderstillägg bör tillerkännas amanuenser, men det är icke så många fall — herr statsrådet upplyste att det var blott 5 eller 6 — som skulle vara hänförliga härunder, och då anse reservanterna det vara en lämpligare anordning att i varje särskilt fall underställa en dylik fråga riksdagens prövning. Så har skett på andra områden och så kan ske även här, och jag är övertygad, att där starka billighetsskäl tala för en sådan framställning, riksdagen skall ställa sig välvillig därtill.

Jag skall sålunda i anslutning till den av herr C. G. Ekman m. fl. avgivna reservationen tillåta mig yrka, att det stycke i lönevillkoren, som återfinnes nederst på sidan 29 och överst på sidan 30 och som under rubriken »i fråga om ålderstillägg» börjar med orden »att befattningshavare, vilka utnämns att från de nya staternas ikraftträdande vara innehavare av andre kanslisekreterarebefattning» och slutar med orden »hela denna tid må tillgodoräknas» måtte utgå.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Jag skall icke yttra mig i den fråga, som de två senaste talarna berört, utan endast i anledning av det beslut kammaren nyss fattade beträffande expeditionsheferna be att få göra ett litet tillägg till avlöningsbestämelsema och yrka, att i det stycke, som förekommer på sidan 27 och börjar med »att tjänsteman, som förordnas till statssekreterare, kabinettssekreterare» insättes också ordet »expeditionshef». Det är blott en följd av det beslut kammaren nyss fattade, och jag hemställer alltså, herr talman, att ordet »expeditionshef» infördes i detta stycke.

I övrigt yrkar jag bifall till utskottets föreliggande förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen till en början given proposition beträffande avdelningen: *ändrad tjänstgöringsskyldighet, förflyttning till annan tjänst, för- ening av tjänster m. m.* blev utskottets hemställan i denna del av kammaren bifallen.

Ang. reglering  
av löne-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.  
(Forts.)

Härpå framställde herr talmannen i avseende å avdelningen: *avlöningsförmånens uppbärande* propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda del, dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr vice talmannen D. Persson; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Vidare gav herr talmannen i fråga om avdelningen: *ålderstilllägg* först propositioner beträffande det av herr Kant under överläggningen framställda yrkandet om tillfogande av ett nytt stycke, nämligen dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag därå; och blev herr Kants yrkande av kammaren avslaget.

Härefter framställde herr talmannen vidkommande stycket nederst å sid. 29 och överst å sid. 30 i utskottets tryckta utlåtande propositioner dels på bifall till utskottets förslag i denna del, dels ock på bifall till yrkandet om uteslutande av berörda stycke; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren i fråga om de av andra särskilda utskottet i dess förevarande utlåtande nr 5 föreslagna villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmånerna, avdelningen i fråga om ålderstilllägg, stycket nederst å sid. 29 och överst å sid. 30 bifaller utskottets förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit att nämnda stycke skall utgå.

Omröstningen utföll med 65 ja, men 117 nej; och hade kammaren alltså beslutat att omförmälda stycke skulle utgå.

Vad utskottet i övrigt under avdelningen ålderstilllägg föreslagit blev härefter, på därom av herr talmannen framställd proposition, av kammaren godkänt.

Slutligen blevo efter av herr talmannen givna propositioner särskilt i fråga om dels avdelningen: *semester, skyldighet att avgå från tjänsten och pensionsrätt*, dels ock avdelningen: *särskilda föreskrifter för kvinnliga befattningshavare* utskottets förslag i omförmälda delar jämväl av kammaren godkänt.

Ang. reglering  
av löte-  
förhållanden  
m. m. vid  
statsdeparte-  
menten.

(Forts.)

*Punkten c).*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid föredragning härpå av *punkten d)* yttrade

Herr vice talmannen D. Persson: Av det beslut kammaren fattat att nedsätta arvodet till chefen för lagavdelningen med 1,000 kronor eller från 11,000 till 10,000 kronor blir en följd, att höjningen av anslaget under andra huvudtiteln, som är föreslagen i utlåtandet till 46,700 kronor, skall vara endast 45,700 kronor samt att slutsumman 88,100 kronor skall nedsättas till 87,100. Jag anhåller således, att dessa siffror måtte nedsättas till de angivna lägre beloppen.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner i ämnet, biföll kammaren utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits av herr vice talmannen D. Persson.

*Punkten e).*

Vad utskottet hemställt bifölls.

## § 9.

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.

Vidare upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande jämte i ämnet väckta motioner.

Till statsutskottets behandling hade överlämnats Kungl. Maj:ts till riksdagen avlätna, den 23 februari 1917 dagtecknade proposition nr 72, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för vissa i propositionen omförmälda ändamål, avseende stärkande av rikets lantförsvär, bevilja uti propositionen angivna belopp, uppgående till sammanlagt 70,345,900 kronor.

Därjämte hade till utskottet överlämnats och i sammanhang med förenämnda proposition behandlats

dels en inom andra kammaren av herr *E. A. Nilson* i Örebro i anledning av förevarande proposition väckt motion, nr 380, däri hemstälts,

1:o) att, därest riksdagen beslutade uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente, beslutet därom måtte fattas allenast under förutsättning att Skånska husarregementet, eventuellt annat kavalleriregemente, indroges och att indragningen därav ginge hand i hand med uppsättningen av artilleriregementet;

2:o) att därest riksdagen beslutade omorganisation av arméns flygvapen till en flygbataljon, beslutet därom måtte fattas allenast under förutsättning att Skånska dragonregementet, eventuellt annat

kavalleriregemente indroges och att indragningen ginge hand i hand med omorganisationen av arméns flygväsen;

dels och en likaledes inom andra kammaren väckt motion nr 382, av herr Vennerström m. fl., som hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts omförmälda proposition.

*Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsärens  
stärkande.*  
(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. a) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente;

b) 1) för anskaffande av viss *artillerimateriel m. m.* bevilja å extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 3,928,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

2) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss kulsprutemateriel; och

3) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss eldledningsmateriel;

c) avslå Kungl. Maj:ts framställning rörande omorganisation av arméns flygväsen;

d) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss fortifikationsmateriel m. m.;

e) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss intendenturmateriel;

f) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss sjukvårds- och veterinärmateriel;

g) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppförande av en ny ammunitionsfabrik i Jönköping; och

h) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppförande av ett nytt krutbruk invid Jönköping;

II. förklara, att herr E. A. Nilsons i Örebro ovanberörda motion måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört; samt

III. förklara, att herr Vennerströms m. fl. förenämnda motion likaledes måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av

herrar *Strömberg, Ekelund, J. Nilsson, Bergqvist, I. E. G. Svensson, Widell, greve Posse, Andersson* i Skivarp, *Odqvist, Wiklund* och *Erlansson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. a) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente.

b) 1) för anskaffande av viss *artillerimateriel m. m.* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 3,928,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

2) för anskaffande av viss *kulsprutemateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,800,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp; och

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

3) för anskaffande av viss *eldledningsmateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 300,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

c) för anskaffande av *materiel m. m. för arméns flygväsende* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 500,000 kronor;

d) för anskaffande av viss *fortifikationsmateriel m. m.* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,254,387 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

e) för anskaffande av viss *intendenturmateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 3,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,750,000 kronor;

f) för anskaffande av viss *sjukvårds- och veterinärmateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 990,300 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor;

g) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppförande av en ny ammunitionsfabrik i Jönköping; och

h) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppförande av ett nytt krutbruk invid Jönköping;

II. förklara, att herr E. A. Nilsons i Örebro ovanberörda motion måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört; samt

III. förklara, att herr Vennerströms m. fl. förenämnda motion likaledes måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet Åkerman: Herr talman, mina herrar! Det finnes väl knappast någon normalt tänkande människa i Europa, vilken icke i stund som är önskar fred. Längtan efter fred har gripit alla och krigsårens lidanden ha fördjupat denna längtan efter fred till en längtan efter varaktig fred.

Men jag ber att få erinra om, att ännu har Europa icke nått sin längtans mål, varken det närmare — en fred — eller det fjärmare — en varaktig fred. Ännu rasar världskriget med oförminskad häftighet och ännu ha förhållandena i vår omedelbara närhet icke stadgat sig så, att vi ha grundad anledning ändra vår hittills följda militärpolitik.

Rätt betecknande för den bristande tilltron till, att en varaktig fred är nära förestående, är att den norska regeringen, som väl minst av allt kan beskylas för militarism, blott för ungefär en månad sedan hos stortinget äskade det för norska förhållanden mycket stora beloppet av mera än 30 miljoner kronor till särskilda försvarsändamål.

Vart vi än blicka oss omkring fortsättas krigsrustningarna, de må nu avse fortsatt krig eller hava en enbart preventiv karaktär.

Även utskottsmajoriteten erkänner, att en revision av vårt försvarsväsende under nuvarande världsläge icke kan företagas, men den vill icke tillstyrka, att riksdagen binder sig för de stora materielanskaffningar och nyorganisationer, som Kungl. Maj:ts förslag anses innebära. Och skälen härför? Jo, krigserfarenheterna betvivlas vara så otvetydiga, att slutgiltiga omdömen kunna dragas av dem, och de ifrågasatta anskaffningarna sägas avse framtiden och ej vara av omedelbar betydelse för värnandet av rikets neutralitet.

Jag skall tillåta mig att något närmare granska hållbarheten av dessa skäl för ett avslag av de olika anslagsposterna och kommer jag därvid att av lätt insedda orsaker endast uppehålla mig vid de poster, för vilkas beviljande helt eller delvis reservanterna uttalat sig.

Innan jag gör det, anser jag mig dock böra på det bestämdaste framhålla, att skola vi ha en här, som med utsikt till framgång skall kunna fylla sin uppgift, måste den förses med betydligt mera tungt artilleri och ett betydligt talrikare luftvapen än nu är fallet.

Sker icke det, hotas hären vid krig med samma öde som den serbiska, vilken led brist på dessa krigsmedel, eller också måste vi tigga om hjälp hos eventuella bundsförvanter, en hjälp som säkerligen icke lämnas utan dryga kompensationer.

Liknande är fallet beträffande möjligheten att förse hären med tillräcklig mängd ammunition. Vidtaga vi icke de härför erforderliga anordningarna, riskera vi, att härens verksamhet lamslås i det avgörande ögonblicket, eller vi göra oss beroende av tillförsel från andra makter, de må nu vara förbundna eller neutrala. Vart ett sådant beroende kan leda i krig, behöver jag icke ens antyda, exemplen äro många och påtagliga. Spåren förskräcka i sanning.

En självständig utrikespolitik förutsätter åtminstone än så länge en krigsmakt, som av egen kraft och med egna medel kan värna om denna politik.

Beträffande det tunga artilleriets, luftvapnets och den rikliga ammunitionstillförselns behövlighet i ett nutida krig borde intet som helst tvivel råda, huruvida krigets erfarenheter kunna anses otvetydiga eller ej.

Det är därför min livliga förhoppning, att riksdagen inom den närmaste framtiden skall finna en utväg att i numera erforderlig grad förse hären med tungt artilleri, luftvapen och ammunitionsanstalter.

Jag övergår nu till de olika anslagsposter, som reservanterna men icke utskottsmajoriteten tillstyrkt.

Den första är beviljandet av 1,800,000 kronor till kulsprutemateriel. Kungl. Maj:t har äskat betydligt mera, men reservanterna ha stannat vid nyss nämnda summa. Det hade ur många synpunkter varit önskvärt, att hela det av Kungl. Maj:t äskade belop-

*Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.*

(Forts.)

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

pet beviljats, men särskilt angeläget är det, att den av reservanterna tillstyrkta summan beviljas. Sker icke det, måste den inhemska fabrikation av kulsprutor, vilken just kommit i gång, avbrytas och infanteriets reservtrupper d. v. s. de av de äldre årsklasserna bildade truppförbanden bli utan kulsprutor. Linjeinfanteriet har redan sin kulspruteorganisation färdig, men reservinfanteriet, som dock måste användas jämsides med linjen, har ingen. Man frågar då kanske, varför beräknades icke kulsprutor för reserven 1914? Jo, av det enkla skälet, att man då antog, att reservens organisation skulle bli färdig först in på 1920-talet och att man först ville pröva kulspruteorganisationen vid linjen, innan man bestämde sig för reservens. Nu har reservens organisation på grund av kriget gått betydligt raskare än man antog 1914 och kulsprutekompaniernas organisation vid linjen har visat sig synnerligen lämplig för våra förhållanden, man skulle blott önska, att man hade fler. Linjen har nu kulsprutor, landstormen likaså, men reserven har icke, det är den som skulle få kulsprutor genom detta anslag, varjämte även övriga uppbåd skulle få en liten ersättningsreserv.

Beträffande kulsprutorerna kan ingen säga, att icke krigserfarenheterna äro så otvetydiga, att slutgiltiga omdömen kunna dragas av dem. Ännu har jag aldrig hört någon, som deltagit i det pågående kriget, anse, att han hade för mycket kulsprutor, men väl många som beklagat sig över, att de icke hade tillräckligt antal. Att man genom att anskaffa det antal det här är fråga om, skulle riskera att på grund av kommande krigserfarenheter finna sig ha skaffat onödigt mycket kulsprutor är uteslutet.

Icke heller kan man här tala om »ett planlöst utökande av nu befintliga försvarsanstalter och åstadkommande av nya sådana». Det gäller blott att giva reserven det som linjen redan fått och det som där prövats och befunnits gott, det gäller blott att utrusta dem lika, som skola kämpa vid varandras sida. Icke heller kan man tala om, att anskaffningarna avse framtiden, såvida man icke därmed menar 1918, ty ifrågavarande materiel kan anskaffas under 1918.

Jag tillåter mig därför vädja till alla, som icke vilja att de äldre årsklasserna vid krig skola vara sämre ställda än de yngre, att beträffande denna anslagspost följa reservanterna.

Nästa anslagspost, där reservanterna skilja sig från utskottsmajoriteten är beträffande eldledningsmaterielen. Här äro krigserfarenheterna också otvetydiga. Kammarrens ledamöter läsa nästan dagligen om trumeld, demoleringseld, spärrelld o. s. v. och om den oerhörda verkan av dessa eldslag. Vad är det då, som möjliggör denna verkan? Ja icke enbart massan av pjäser eller den rikliga tillgången av ammunition. Därtill fordras även möjlighet att leda artillerielden, så att den verkar med tillräcklig noggrannhet och med tillräcklig hastighet.

Hela terrängen framför den främsta stridslinjen är indelad i zoner, vilka alla tider på dygnet skola efter någon minut kunna beskötas med olika slags eld. För att detta skall vara möjligt



måste det finnas ett stort antal s. k. artilleriobservatörer, vilka genom telefon stå i förbindelse med vederbörliga batterier. Det är materiel för denna observationspersonal, som äskas i denna anslagspost, d. v. s. huvudsakligen telefonmateriel, kikare och andra eldledningsinstrument m. m. Med tillräcklig observationsmateriel kan ett och samma batteri användas för att vid behov beskjuta flera zoner än eljest skulle vara fallet. Man kan således ur samma enhet taga ut större stridskapacitet.

*Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.*

(Forts.)

Här äro som sagt krigserfarenheterna otvetydiga och av ingen motsagda. Här gäller det ingen som helst nyorganisation, endast att taga ut större valuta ur en redan befintlig organisation. Här är det slutligen fråga om materiel, som kan skaffas inom jämförelsevis kort tid. Utskottsmajoritetens skäl för avslag hålla således icke streck.

För anskaffande av materiel m. m. för arméns flygväsende vilja reservanterna bevilja 1,000,000 kronor. Här är således endast fråga om materiel, icke om organisation. Det närmaste ändamålet med dessa pengar skulle vara att anskaffa ett visst antal kraftigare flygmotorer vid fabriker inom landet. Det måste ju nämligen anses såsom ett mycket viktigt intresse för staten att det finnes möjlighet att inom landet tillverka flygmotorer. Tack vare enskildas initiativ och energi kunna vi nu inom landet tillverka goda flygplan med lättare motorer. Vad som för närvarande synes brista är förmågan att inom landet framställa kraftigare motorer. För att komma därefter fordras emellertid från statens sida en samtidig beställning av ett visst antal motorer. Det är detta, som huvudsakligen avses med ifrågavarande medel. Något föregripande av en eventuellt blivande flygorganisation innebär denna anskaffning icke. Den innebär huvudsakligen blott ett säkerställande av möjligheten att inom landet tillverka för våra förhållanden lämpliga flygmotorer.

Icke heller beträffande denna materiel kan man åberopa tvivel om krigserfarenheternas otvetydighet, ty nog har väl kriget tillfullo visat betydelsen av goda och kraftiga flygvapen. Och icke kan man väl säga, att anskaffningen skulle bliva utan omedelbar betydelse för värnandet av rikets neutralitet, då den inom ganska kort tid skulle möjliggöra en inhemsk fabrikation av kraftiga flygmotorer.

Jag tillåter mig därför varmt vädja till alla dem, som inse betydelsen av en inhemsk flygmotorindustri, att i denna punkt förena sig med reservanterna.

Till fortifikationsmateriel m. m. vilja reservanterna bevilja 1,254,387 kronor. Beträffande behövligheten av den materiel, det här är fråga om, äro krigserfarenheterna oomtvistliga. Förra årets riksdag har också beviljat medel till en del av den materiel, för vilken ytterligare medel nu äskas. Så är fallet beträffande verktygs- och materielförråden, vilka äro avsedda att innehålla sådana verktyg och sådan materiel, som behöves för att i vår terräng anordna skyttegravar och vad därtill hörer. Så är ock fallet beträf-

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

fande den undertitel i denna anslagspost, som betecknas med »vissa andra behov» och som avser materiel för iordningställande vid krig av visst slag förbindelseleder. Återstående undertitlar avse dels komplettering av utrustningsmateriel för ett redan befintligt truppförband, dels anskaffning av viss teknisk utrustning för ställningskriget såsom lypstoler med tillbehör för stridsfältets belysning, telefonutrustning, järntrådsaxar m. m. Denna sistnämnda tekniska utrustning är redan beslutad för neutralitetsvakten, nu ifrågasättes att börja anskaffa sådan även för övriga trupper.

De nu berörda anslagsposterna innebära egentligen endast en fortsatt anskaffning av redan förut såsom behöflig erkänd materiel och av materiel, som kan erhållas inom jämförelsevis kort tid. Några nyorganisationer är det här icke fråga om. Icke heller här hålla utskottsmajoritetens skäl streck.

Komma vi så till intendenturmaterielen. Att här föreliggande stora brister har mig veterligen ingen bestritt, men man har velat göra gällande, att intendentsdepartementet skulle hava till sitt förfogande så mycket medel, att det icke kunde förbruka mera under 1917. Verkliga förhållandet är emellertid, att om man bortser från munderingsanslaget till neutralitetsvakten, vilket hittills icke kunnat betäcka kostnaderna för slitningen, intendentsdepartementet i år har ungefär hälften så stort belopp till sitt förfogande som det, vilket förbrukades förra året.

Den summa av 3,5 miljoner, om vars beviljande reservanterna hemställa, är ingenting annat än det belopp, som 1914 vid beräkningen av engångskostnaderna för intendenturmateriel ansågs under årens lopp kunna beviljas på fjärde huvudtiteln. Utvecklingen av härorganisationen har emellertid till följd av kriget måst gå fortare än man beräknat. Både till följd härav och på grund av de många andra krav, som kriget framtvungit, har det icke blivit utrymme för ifrågavarande belopp på huvudtiteln, men samtidigt har behovet av pengarna genom dyrtiden och den nyss antydda hastiga utvecklingen av härorganisationen blivit mycket stort.

Här är det således icke ens fråga om ett nytt behov utan endast om ett redan 1914 erkänt och beräknat. Icke heller är det fråga om en på framtiden ställd anskaffning, utan om en sådan som till stor del kan göras så gott som omedelbart.

Vad slutligen sjukvårds- och veterinärmaterielen beträffar kan jag fatta mig kort. Med det intresse kammaren nyligen visat de värnpliktiges sjukvård i fred måste jag förutsätta, att kammaren hyser minst lika stort intresse för deras sjukvård i fält, då de ju kunna hava väl så berättigade anspråk att se sjukvården tillgodosedd. Jag kan därför icke tänka mig annat än att riksdagen i denna punkt följer reservanterna.

Jag har därmed berört alla de punkter, där reservanterna skilja sig från utskottsmajoriteten. Mycket mera kunde vara att tillägga, men jag skall tills vidare åtminstone begränsa mig till det sagda.

»Det är smärtsamt att behöva säga sig», stod det i en fransk

tidskrift någon tid efter krigsutbrottet, »att trots pressens varningar till representationen och den allmänna opinionen, trots de militära myndigheternas framställningar hos regeringen och budgetkommissionerna, krigsförklaringen kunde överraska oss utan att vi hade annat än en materiel av världsbekant otillräcklighet.»

Fullt så hård hoppas jag domen över oss icke skulle behöva bliva om vi inom den närmaste tiden skulle nödgas till krig. Men säkert är att skulle vi komma att stå öga mot öga mot en fiende, utrustad med fullt modern krigsmateriel, då skulle mångt svenskt liv spillas, som hade kunnat skonas, om vi varit bättre utrustade med sådan materiel. Vi skulle nog då nödgas säga oss detsamma, som den gamle Clemenceau uttalade under intrycket av de första händelserna vid Verdun: »Hade vi varit bättre förberedda, skulle vi ha sparat, jag vet ej huru många människoliv. Alla misstag få ju umgällas. Våra söner gå nu under fanorna med småleendet på läpparna, umgällande vad som försummats, och vi civila av varje ålder och kön, skola också få umgälla felen och försummelserna.»

Så låter det — efteråt. Men då är det det för sent. Då får man i blod betala vad man sparat i pengar. Ty pengar och intet annat än pengar är det som nu kräves. Det är icke fråga om ens den minsta ökning av den personliga värnplikten. Det gäller endast att för pengar, huvudsakligen hämtade genom en skatt på de ekonomiskt mest bärkraftiga i samhället, skaffa massan av de värnpliktiga en materielutrustning, som kan sätta dem i stånd att med största utsikt till framgång och med minsta fara för egna liv utföra sitt värv att värna Sveriges jord. Jag säger som engelska premiärministern Lloyd George en gång sade: »I himmelens namn, om risker skola löpas, låt dem bli risker för de skattebetalandes fickor och icke för våra soldaters liv».

Sedan herr vice talmannen nu övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, anförde

Herr Vennerström: Herr vice talman! Då jag begärt ordet, så är det icke för att ingå i någon detaljbehandling av de tekniska synpunkter, som herr krigsministern anlade. Jag varken kan eller vill göra det. Herr krigsministern talade som en krigsminister bör tala. Det var ungefär vad man från hans sida kunde vänta i den här frågan. Herr krigsministern talade om krigserfarenheterna, men han glömde rätt väsentligt vad som för många dock är den mest betydande erfarenheten från den gångna krigsperioden. För många av oss står angelägenheten, icke att trygga militärsystemets bestånd i framtiden såsom det nödvändiga, utan för oss står övergången till en kommande fred och angelägenheten att trygga en bestående och varaktig fred såsom det mest nödvändiga för Sveriges liksom för varje annat folk. När herr krigsministern något talade om den varaktiga freden, så var det med en viss matthet. Det var icke såsom någon verklig fredsminister. Det

*Ang. vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande.*

(Forts.)

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.

(Forts.)

märktes mycket väl, då han talade om den varaktiga freden, att han i själ och hjärta icke var med därom, utan att det endast var en vacker blomma, som han villa överräcka åt oss fredsvänner och antimilitarister. Nej, hans vägar föra fram till en bestående fred, nämligen starka rustningar, oerhörda sådana, nu då folken bereda sig för en kommande fred, de vägarna äro för oss icke farbara. Vi socialdemokrater på den vänstra sidan vilja i varje fall icke gå de vägarna fram till den varaktiga freden.

Vi kunna ju göra ett litet tankeexperiment. Antag att Sverige ger nu i denna stund 100 miljoner kronor till nya militära vapen utom och vid sidan av ramen för 1914 års härordning, denna härordning, som vid det tillfället sades skola komma att garantera Sveriges möjlighet att med vapen i hand värna sin frihet gentemot vilken stormakt som helst! Antag att de andra små neutrala staterna, Danmark, Norge, Holland, slå in på samma vägar, samt att även de krigförande stormakterna, då man går till fred, rustar på samma sätt, med sina oerhörda tillgångar stärka sin väpnade makt i ungefär samma proportion, som regeringen vill att Sverige skall stärka sitt militärväsen! Vad blir det då egentligen för en fred. då man sträcker fram den ena handen till fred, och med den andra handen smider sig nya vapen, nya våldsmedel, som skulle garantera den kommande freden. Å nej, det blir icke inaugurerandet av någon bestående, varaktig fred, det blir inaugurerandet av den gamla väpnade freden, den, under vilken hela Europa led, den väpnade fred, som var grundad på de oerhörda kapprustningarna. Det är den freden, till vilken regeringen med herr krigsminister Åkerman i spetsen vill, att även Sverige skall ge signalen för sin lilla del. Man kan ju icke rimligtvis begära av en krigsminister, att han skall lägga fram förslag om avveckling av det militärväsende, som finnes. Men vad man kan begära, är dock, att han i alla händelser skall någon smula avlyssna icke bara de rent tekniska erfarenheterna från kriget utan även de andra erfarenheterna, som för de lidande folken nog betydligt mycket mer än herrar militära specialister för sin del anse, att erfarenheten från kriget ger vid handen.

Den socialdemokratiska vänsterns ställning till dessa militära förslag är klart motiverad i den av mig framburna motionen. Jag vill icke gå till ett upprepande av dessa argument. Om det gällde enbart, att detta militära system skulle vara ett värn för landet mot en s. k. yttre fiende, som dock i många fall icke är någon fiende alls utan oftast endast en inbillad fiende, så skulle vi för vår del utan vidare rösta rent avslag. Men vi göra det i denna stund med så mycket större skäl, som vi nu mer än någonsin klart och tydligt se, hur de militära vapnen icke bara ha den uppgiften utan dessutom en annan, i många fall fördold men i många fall uppenbar uppgift, nämligen den, att de militära vapnen skola till sist dock vara ett värn för det härskande fåtalet gentemot arbetarklassen inom Sveriges land. Det finns icke bara en s. k. yttre fiende. Det firus någonting, som man kallar för den inre fienden.

Inom de kretsar, som herr Hallén i går stämplade med den riktiga beteckningen högerns jeunesse dorée brukar man kalla Sveriges arbetare för ligister och pöbelelement, och man anser, att militären skall vara ett synnerligen lämpligt vapen gentemot sådana delar av Sveriges medborgarkår. Det är nu min bestämda uppfattning, att det gar icke i längden att spela ut Sveriges militär gentemot Sveriges arbetare. Min bestämda förmodan är den, att skulle det bistra allvaret en gång komma, då blir situationen till sist i Sverige densamma som i Ryssland, nämligen den, som vi där sågo, att tsarens trogna livgardestrupper, då det gällde, ändå gingo över till arbetarklassens sida och sida vid sida med den var bärare av den nya demokrati. A nej, i den allmänna värnpliktens tidevarv, då även socialdemokrater och arbetare stå i vapenrocken, i en sådan tid kan man icke hur långt som helst utan bara till en viss gräns spela ut militären gentemot Sveriges arbetarkår. Men *viljan* finnes, den finnes uppenbarligen hos de nu maktägande i vårt land, den finnes hos den nu sittande regeringen, även hos dess krigsminister tyvärr, denna vilja att använda svensk militär gentemot svenska arbetare, en vilja, som är grundad på en gammal reaktionär tradition, enligt vilken de militära vapnen ha varit fåtalets värn och skydd för politiska särrättigheter, på samma gång som ett värn även för kapitalets exploateringsmöjligheter.

Jag tillåter mig i den hungerperiod, som vi nu genomgå, påminna om erfarenheterna från den gamle Curry Treffenbergs tid, då han i en period, som i fråga om svält var ungefär likadan som den vi nu genomleva, lät rekvirera militär för att bilda fyrkant med fällda bajonetter kring Sundsvallstraktens arbetare, då de sökte med sina organisationers tillhjälp att i någon mån höja de ofantligt låga löner, som de vid detta tillfälle åtnjoto. Jag tillåter mig erinra om vad som sedan hänt, hur svensk militär använts även för skottlossning mot svenska arbetare under oroligheterna 1907 och 1908 och fram till den stora striden 1909, när den dåvarande civilministern, herr Hamilton, som bekant ställde svensk militär, den allmänna värnpliktens militär, såsom kapitalismens redskap mot Sveriges arbetare i deras försvarsstrid gentemot det anfallande kapitalet.

Man hade hoppats, att den tid, som sedan dess har gått, det demokratiska genombrott, som ändå följde vid valen 1911, skulle ha banat väg för nya synpunkter och en gång för alla gravlagt just denna gamla brutala militaristiska uppfattning om militärens ställning i Sveriges inre sociala liv. Men i den renässansperiod för militarismens brutalitet, som vi nu genomleva, se vi tyvärr en återuppståndelse även av denna speciella militaristiska brutalitet, se, hur man mot Sveriges arbetare, som av oförvålad hunger, som de själva icke kunnat inverka på, drivits till förtvivlan, söker använda svensk militärs bajonetter och även mot dem rikta svenska kulsprutors kulor. Man måste ha en synnerligen underlig uppfattning, då man tror, att den hunger som finnes, skall kunna mättas och stillas med kulor och bajonetter. De sakerna äro tyvärr icke lämpliga att

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.

(Forts.)

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.

(Forts.)

äta. Sveriges arbetare kunna icke livnära sig på att få sådant till svar, när de ropa på bröd för sig själva och sina familjer.

Herr krigsministern talade om, att vi kunna icke få nog med kulsprutor. De räcka icke, som redan finnas. När jag för någon tid sedan strax före 1 maj var i min valkrets för att där söka efter måttet av min förmåga bidra till att lugn blev rådande, på samma gång som arbetarklassen självklart icke gav något avkall på sina krav, sändes från regeringen fem å sex kulsprutor till Hernösand för att eventuellt användas mot svenska arbetare under deras 1-majdemonstration. Det var fem å sex kulsprutor mer än som behöves, och sådana kulsprutor skola vi be alla goda makter i framtiden bevara landet ifrån. Jag vill för min del icke lägga min röst för ett sådant system, som skapar en enda kulspruta för att av en svensk kapitalistisk regering eventuellt användas gentemot svenska arbetare.

Vi kunna sedan gå till tragedien på Seskarön. Vi känna alle sammans, att bakom densamma låg brist på livsmedel, hunger hos arbetarna. Man sände militär, flera hundra man och fullt med kulsprutor. Det berättas, att då dessa kommo fram till Seskarön, svarade arbetarna: Vi ha begärt livsmedel, ni sända militär, vi äro tyvärr inga kannibaler. Det låg något av bister humor i ett sådant tal, att då man begär livsmedel, så kan man icke äta svensk militär. Men den bistra humorn förbytes i något annat, i en bitterhet, som går djupt ned i de svenska medborgarlagren, som man icke någonsin skall kunna stilla, en bitterhet, som med full rätt tager sig uttryck så, att man icke voterar ett enda öre till en sådan regering, som använder svensk militär, som dock betalats även av Sveriges arbetare och delvis består av dem, gentemot Sveriges arbetare själva.

Vi ha för resten ett synnerligen färskt åskådningsmaterial genom det »lilla belägringstillstånd», som rådde i landets huvudstad i går. När vi gingo hit till interpellationsdebatten, möttes vi vid Norrbro av en kår av icke bara poliser till fots och ridande utan även av svensk militär med skarpslipade bajonetter. Vad skulle de skarpslipade bajonetterna egentligen tjäna till? Jo, för att, om det skulle gälla, sänkas i svenska arbetares bröst. När sådant kan i denna stund komma i fråga, då böra vi, när vi nu behandla anslagen till Sveriges militärväsen, komma i håg, att, när i går inom Stockholm den militaristiska, preussiska andan för en gång triumferade, ty den låg bakom, så bör i denna kammare som ett lämpligt svar på den upprörande handling, som man begått, en annan anda triumfera. Då bör i denna kammare, jag vill hoppas det, från alla demokratiska element här ges ett klart och rent avslag på varje som helst anslag till nya militärbördor.

Jag ber därför för min del att utan vidare få yrka bifall till min motion, d. v. s. rent avslag både på Kungl. Maj:ts proposition och utskottets förslag.

Med herr Vennerström förenade sig herrar *Lindhagen, Höglund*

i Stockholm, *Lundberg, Widlund, Skareen, Bengtsson* i Göteborg och *Branting*.

*Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.*

(Forts.)

Herr *A n d e r s s o n* i Skivarv: Herr talman, mina herrar! Det faller mig naturligtvis icke in att efter det sakrika anförande, herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet nyss haft, gå in i detaljer vid behandlingen av detta ärende. Men jag kan icke underlåta att nämna några ord med anledning av herr krigsministerns uttalande, att det var beklagligt, att vi reservanter inte kunna gå längre än vi gjort i tillmötesgående mot regeringens förslag.

Vad först beträffar det grova artilleriet, som han nämnde, så är det ju på det sättet, att det var stora summor, som där ifrågasattes. Men det har dock kanske icke varit själva summan som spelat huvudrollen, utan det var till stor del frågan om utvidgning i organisationen enligt 1914 års härordning. Det var mycket tveksamt, om man verkligen skulle kunna gå in för en nyorganisation härvidlag. Det gjorde, att vi stannade vid det förslag, som nu här föreligger, väl vetande, att det grova artilleriet i nuvarande krig spelat en mycket väsentlig roll, ja, man kan väl våga det påståendet, att det har för dem, som begagnat detta grova artilleri, sparat många människoliv, som annars för dem skulle varit förlorade.

Vad en av de andra punkterna beträffar, så är det ju så, att litet var, som följt med det nuvarande kriget. nog känner till, i vilken mån denna materiel varit till nytta för de krigförande som haft sådan till sitt förfogande, nämligen flygmaterielen. Det är en sak, som är nästan oundgänglig i det nuvarande kriget, och när man vet, vilken stor förslitning som denna flygmateriel undergår vid användningen, så kan man vara viss om, att därest riksdagen nu icke skulle bevilja några medel till flygmateriel, så stå vi inom kort i ett mycket sämre läge, än vi för närvarande göra. Denna flygmateriel slites ut så hastigt, att den som icke följt med litet grand på detta område, verkligen icke kan göra sig en föreställning därom.

Som sagt jag skall icke gå in på någon närmare detaljbehandling av ärendet utan inskränka mig till att yrka bifall till den av herr *Strömberg* med flera avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Herr *E. A. Nilson* i Örebro: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet slutade sitt anförande med att erinra om att vad som nu var fråga om var pengar, endast pengar. Jag skall återkomma till det uttalandet litet längre fram. Jag vill emellertid redan nu förklara, att den proposition, nr 373, som i dag remitterats, i varie fall varslar om att skatteköllorna äro hårt ansträngda, att tillfälliga lånemedel måste begagnas i större utsträckning än tillförene för att få budgeten att gå ihop. För övrigt torde det nog förhålla sig så, att de stora inkomsterna, som vi beskatta, djupare sett nog till väsentlig del flyta även ur de bre-

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.

(Forts.)

da lagrens fickor. Ty varifrån erhålla järnverken, varifrån erhålla rederierna sina stora vinster, om icke ytterst just från dem, som köpa sina förnödenheter. Jag skall emellertid återkomma till denna sak litet längre fram.

Oavsett de olika uppfattningar rörande försvarets ordnande, som finnas, så torde man dock kunna enas i en sak, däruti nämligen att den närvarande tiden icke är särdeles väl ägnad för sådana materielanskaffningar för militära ändamål, vilka icke ha omedelbar betydelse för trygghandet av rikets neutralitet. Herr statsrådet sökte visserligen här påvisa, att vad som här i varje fall utav reservanterna yrkats, skulle vara av betydelse nu omedelbart. Jag tillåter mig ändå bestrida detta, och jag tror, att jag också skall kunna bevisa riktigheten av min uppfattning. Den allmänna uppfattning, som jag nyss uttalade, har sin grund delvis däruti, att statsfinanserna ej äro i så god ordning, som önskvärt vore. Statskassan har stora påkänningar i anledning av kristiden och torde få än svårare. Den riksstat, som nu snart skall ligga på riksdagens bord, lär komma att visa så höga siffror, om allt medtages där som bör medtagas, att däri ligger en stark maning till försiktighet och omtanke. Jag skall icke profetera, men jag nästan anar, att ensamt räntan på statskulden kommer att visa sig sluka minst  $\frac{2}{3}$  av inkomst- och förnögenhetsskatten, och landets näringsliv kämpar allaredan med betydande svårigheter. Endast bankerna, vilka alltjämt fortsätta att slå sig tillsammans, synas ha en gyllene tid än så länge, hur länge den varar, därom skall jag icke göra något uttalande. Vidare är det dyrtid, varigenom varuprisen kommit i en förut oanad höjd. Särskilt gäller det järnet, som för närvarande betalas med det fyra- till femdubbla normala priset, utan att något göres i prisreglerande syfte. Järn ingår i avsevärd omfattning i den materielanskaffning, varom här är fråga. Denna materielanskaffning påverkas sålunda av denna dyrtid i mycket hög grad.

Ännu en sak i samband härmed. I den kungliga propositionen, nr 72, meddelas, att svårigheten att i vissa fall anskaffa råvaror nödvändiggjort användningen av råmaterialier av lägre kvalitet än de som användas under vanliga förhållanden. Detta torde i särskild grad gälla kläde och andra yllevaror. I följd härav komma de anskaffningar, som nu göras till särdeles höga priser, att avse materiel av jämförelsevis mindre hållbar beskaffenhet. Det har till resultat, att vi få under många år framåt lida av därutav följande olägenheter.

För utskottets mening, att krigserfarenheterna icke kunde anses ännu ge oss någon slutgiltig ledning för våra förhållanden, finnes stöd hos regeringens militära sakkunniga. Jag vill anföra detta gentemot det bestridande, som kom från statsrådsbänken. De militära sakkunnige uttala nämligen som sin åsikt, att det ingalunda kunde betraktas såsom alldeles givet, att ett krig inom vårt land finge samma karaktär av stillastående och uthållighetskamp som det nu på kontinenten pågående.

De äskanden, som Kungl. Maj:t gjort, utgöra, trots deras sam-



Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

manlagda höga belopp, omkring 100 miljoner kronor, likväl icke något helt och planmässigt. Det må förefalla hårt och på samma gång i viss mån mindre aktningsfullt, om jag säger, att det förefallit mig, som om den Kungl. Maj:t, som framlade detta förslag, som förebild haft den bekante mannen, som skulle köra hem stör ifrån skogen. Han ägde ej klart omdöme om hästens dragförmåga, utan när han lassade stören i skogen på åkdonet, sade han till sig själv: Ja, orkar hästen med de andra så nog orkar han med den här, — och så lade han på stör efter stör på vagnen; resultatet blev, att vagnen blev så hårt lastad, att hästen till slut ej orkade rubba den ur fläcken. Att följa det föredömet är verkligen icke att förorda på något område och icke heller på det, där vi nu röra oss.

Efter dessa mera allmänna synpunkter skall jag tillåta mig att gå över till de olika huvudavdelningarna i Kungl. Maj:ts äskanden i propositionen nr 72. Vid den första punkten, finner kammaren, såsom också allaredan under denna debatt är påvisat, att icke en enda reservant inom statsutskottet kunnat gå med på den punkten, den om upprättandet av ett nytt tungt artilleriregemente. Varför? Ja, vi hava hört det av näst föregående ärade talare. Det är nog så, att även högern inom statsutskottet, som är van att tänka praktiskt, inser, att det icke går för sig att endast bygga på och bygga på utan att taga bort det som är mindre väsentligt. Men det är vidare alldeles oklart, var detta regemente slutligen skulle förläggas. Tillsvidare skulle ju regementet förläggas å Malmöhus slott. Vinterstallar och sommarstallar skulle uppföras någonstädes i närheten av Limhamnsfältet eller Bulltoftafältet. För rådshus för en del materiel skulle nybyggas å den framtida förläggnings- och mobiliseringsplatsen. Var finnes den? Ja, den som visste det. Icke vet Kungl. Maj:t det, och icke någon inom denna kammare. Vad man däremot vet är, att om fem år regementet antagligen måste därifrån. Något skjutfält finnes icke. Under den tid regementet skulle vara provisoriskt förlagt till Malmö, skulle i första hand förhyrd mark tagas i anspråk härför. Var och till vilken kostnad? Därom lämnas intet som helst svar i den kungliga propositionen. Vid behov, säges det, kunde dessutom Skillingaryds skjutfält tagas i anspråk, ävensom Rinkaby skjutfält, — så länge man *icke* hade *tidsenliga pjäser*. Det anförda torde vara nog för att klargöra i hur otillfredsställande skick förslaget föreligger i den av mig nu berörda delen, och det ehuru ingen enda civil med sina profana tankar besmittat den militära utredningen.

Om vi gå över till frågan om anskaffning av kulsprutemateriel ligger saken så, att inspektören för infanteriet, på anmodan av Kungl. Maj:t att verkställa en utredning om sättet för den infanteristiska kulspruteorganisationens vidare utveckling och kostnaderna härför, härom framlagt ett förslag, utmynnande i, att vid varje infanteriregemente skulle under regementsövningarna vara upprättade tre fullständiga kulsprutekompanier, vilken organisation beräknas kräva en årlig kostnadsökning av 3,105,000 kronor; den materielanskaffning, som härför erfordras, beräknas uppgå till ej mind-

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

re än 42  $\frac{1}{2}$  miljon kronor. De militära myndigheterna och sakkunnige ansågo emellertid, att tillräckliga krigserfarenheter ännu icke förelågo, som möjliggjorde ett slutligt ståndpunktstagande i avseende å organisationsfrågan. Emellertid förordade de, att pjäser skulle anskaffas för en kostnad av omkring 5 miljoner kronor, och på den ståndpunkten har också Kungl. Maj:t ställt sig uti propositionen. Försiktighet och klokhet bjuda emellertid, att riksdagen alltid bör låta organisationsfrågan och materielanskaffningen gå hand i hand, annars blir det icke en fast plan för det hela. Man kommer i stället in i en växelrörelse, där den ena gången det gäller allenast materielen, den andra gången organisationen, och då anföres materielens befintlighet som skäl för organisationen, eller tvärtom måhända. Icke ens kostnaden för förrådsbyggnader för materielen är av Kungl. Maj:t beräknad eller äskad. Departementschefen nöjer sig med att konstatera, att dessa säkerligen äro av behovet påkallade, och däri kan jag giva honom fullkomligt rätt, att skall man ha materiel, skall man sannerligen också ha förrådslokaler att förvara den i. Men i avvaktan på en slutlig lösning av kulsprutevapnets organisation, får saken anstå. Just som om frågan om organisationen skulle ha något att skaffa med materielens förvaring! Jag anser det lämpligast att låta det hela anstå, då man icke har saken mera klar.

Nu är det emellertid så, som herr statsrådet påvisat här, att högern inom utskottet ville vara med om att bevilja ett belopp av 1,800,000 kronor till kulsprutor, avsedda för reserven. Jag är för min del alldeles på det klara med att reservtrupperna böra ha samma kulspruteorganisation som linjen, men nu förhåller sig saken så, att vi ha börjat att tillverka dessa vapen själva vid gevärsfaktoriet i Eskilstuna. Den tillverkningen bör enligt min uppfattning ej forceras. Dels blir tillverkningen härigenom kostsammare och dels måste redan nästa år det bli en minskad tillverkning av eldhandvapen, vilken tillverkning sedermera skulle bli än mera minskad. Den minskning i tillverkning av eldhandvapen, som är planerad att företagas vid gevärsfaktoriet kan lättast belysas genom att anföra, att man för denna tillverkning beräknat ett medelsbehov under 1918 av 2,108,000 kronor, under 1919 1,250,000 kronor, under 1920 750,000 kronor och 1921 allenast 600,000 kronor, sålunda ett successivt sjunkande. Då synes det mig lämpligt, att man här tänker icke allenast på materielen, utan även på de personer, som äro sysselsatta med denna materiels tillverkning. För att icke blottställa personalen vid gevärsfaktoriet i onödan, synes det mig, att det är starka skäl, som tala för att man ordnar denna kulsprutetillverkning något med hänsyn därtill.

Vad eldledningsmaterielen angår höra kraven beträffande densamma enligt min mening hemma under fjärde huvudtiteln. Anskaffandet av densamma är för övrigt nu förenad med betydligt ökade kostnader i jämförelse med under normala förhållanden.

Beträffande vidare omorganisationen av flygvapnet gäller redan ur principiell synpunkt vad jag har anfört om det tunga ar-

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.

(Forts.)

tilleriregementet. Det är en nyorganisation och en nyorganisation, om vars lämplighet meningarna starkt bryta sig. Det göra de även om det tunga artilleriregementet, ehuru jag icke upptog den saken till belysning, då jag yttrade mig därom. Utskottets höger vill emellertid icke taga organisationen. Den vill däremot bevilja en miljon kronor för anskaffning av materiel. För bedömandet av frågan om den materielen skall handhavas inom den nuvarande organisationens ram svävar man nog i okunnighet. Under fjärde huvudtiteln har emellertid äskats ett väsentligt höjt belopp för underhåll och övning med nytillkommen materiel. Den omständigheten att under fjärde huvudtiteln är äskat ett väsentligt förhöjt belopp både för underhåll och övning med nytillkommen materiel, synes mig i viss mån utgöra ett vittnesbörd därom, att det behov, som under denna punkt är framfört, dock icke är av den trängande beskaffenhet, som det här har påståtts vara. Jag är i varje fall av den uppfattningen, att den anskaffning, som reservanterna påyrka, måste — det är icke möjligt annat — i rätt betydande grad påverka en framtida organisation.

Det framfördes ytterligare ett skäl av herr statsrådet, nämligen angelägenheten av att vi genom beställningar skola stödja den inhemska flygmaskinsfabrikationen. Jag har ju icke förutsättningar att bedöma den inhemska flygmaskinstillverkningens läge, men allt synes mig i varje fall vittna därom, att den för närvarande icke lider någon nöd.

För fortifikationsmaterielen har högern tillstyrkt ett belopp av 1,254,387 kronor. Av denna summa hör ett belopp på 36,000 kronor och ett på 118,387 kronor till sådana krav, som alldeles visst skulle äskats under huvudtiteln, och där de förresten för framtiden bära uppföras. Den materiel, varom i övrigt här är fråga är för närvarande verkligen så dyr att anskaffa, att man får väl endast en femtedel för pengarna, av vad som under normala förhållanden skulle erhållas, och den omständigheten, att riksdagen redan har beviljat en del medel till denna materiel, och sålunda en del materiel är anskaffad, kan enligt min mening icke i och för sig utgöra skäl att ytterligare bevilja mera medel härför.

Vad slutligen intendenturmaterielen angår sades uttryckligen år 1914, att det belopp, som reservanterna tillstyrka, skulle passas in under huvudtiteln. Det beslutet bör stå fast; enligt mitt förmenande bör icke något avsteg från det beslutet äga rum. Anslaget å årets stat till intendenturmateriel utgör ej mindre än 10,575,343 kronor. Härtill kan läggas den reserv, som eventuellt fanns vid årets början. För nästa år är anvisat ett belopp av 5,326,423 kronor av engångskostnader och 6,634,714 kronor under huvudtiteln, tillsammans sålunda 11,961,137 kronor.

Jag skall nu återkomma till herr statsrådets uttalande att det fordras pengar, endast pengar. Ja, det fordras verkligen pengar, och det har beviljats och det har *använts* mycket pengar för materielanskaffning under de sist gångna åren. Å sidorna 5—7 i utskottets utlåtande återfinnes en översikt av den materielanskaffning,

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförvärens  
stärkande.  
(Forts.)

som skett med extra medel under tiden från 1914 års senare riksdag tills nu. Tillsammans med vad utskottet nu föreslår blir det i runt tal 200,000,000 kronor. Jag tror sålunda, att vi på denna punkt mycket väl kunna utbärda en jämförelse med vårt västra grannland. Med de siffror, som jag nu anført, inför mina ögon och med tanke på de krav, som skymtat fram i de militära önskelistorna i de handlingar, som tillhandahållits utskottet, då utskottet haft att pröva detta Kungl. Maj:ts äskande, kan jag icke underlåta att säga, att man gripes nästan av en vemodets och hopplöshetens känsla. Vemodets med hänsyn till vunnen insikt om det fåfänga i varje strävan att bibringa militärer insikt om, att det dock ligger en styrka i en ändamålsenlig och förnuftig begränsning — hopplöshetens med hänsyn till vunnen klarhet om det omöjliga i att bringa samförstånd mellan militär och civil åskådning ens på denna punkt. Jag vet med mig, att jag under de år jag arbetat på statsutskottets första avdelning redligen strävat i syfte att åvägabringa ett öppet och förtroendefullt samförstånd mellan civil och militär åskådning i allmänhet, men jag skall vid detta tillfälle öppet erkänna, att jag anser, att jag i den delen icke lyckats ernå, vad jag velat.

Var orsaken är att finna skall jag icke nu gå in på. En av grundorsakerna torde vara, att militärerna i trots av vad herr statsrådet i början av sitt anförande yttrade dock betrakta krig såsom en hart när normal företeelse, som tid efter annan bör återkomma inom en nations liv för att bevara den vid hälsa. Stöd för den uppfattningen har man i rikligt mått i en del litteratur av åtskilliga militärfilosofier från åren 1912, 1913 och 1914, för att icke tala om tidigare år. Jag däremot anser krig såsom en kvarleva av barbari, vilken framför allt varje s. k. kristen nation borde vara angelägen om att få avlägsnad. Det är för den skull min livligaste önskan att ur den förödelsens eld, som nu härjande går fram över världen och som måste fylla varje kännande och känsligt sinne med djup förfäran, dock måtte vid ett blivande fredsslut framgå en annan ordning än våldets för biläggande av mellanfolkliga tvister, och att rätt och rättfärdighet måtte komma till makten bland folken lika väl som bland individerna. Jag kan icke tillbakahålla dessa känslor, då nu i dag det sista stora utlåtandet rörande försvarsväsendet föreligger till avgörande vid denna riksdag.

Härmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Så vitt jag kan finna föreligger i dag sista inställeledagen i den Hammar-skjöldska försvarsbyggnadens stora konkursbo. Jag kan icke räkna det för annat än en stor generalkonkurs, när högern i Sverige, som under dessa år med sådan aplomb och med sådan kraft ute i landet och i riksdagen stött den regeringen, ändå icke kan gå med på mer än en fjärdedel av vad som begärts. Detta, håller jag före, måste väl ändå vara den sista slutstenen i uppgörelsen.

Nu tro likväl kammarens ledamöter, att om man fått dessa

hundra miljoner som begäras, detta skulle vara, vad sakkunskapen inom armén och flottan ansett vara behöfligt. Detta är fullständigt fel. Den föregående ärade talaren pekade på, att de sakkunniga ha framställt mycket längre gående krav än Kungl. Maj:t vågat sig på. Jag blottar inga militära hemligheter, då jag omtalar den klumpsiffra, som för arméns del kommit fram. För armén har regeringen yrkat på 70,000,000 kr. för materielanskaffning, de sakkunniga ha kommit till ett belopp därutöver av 245,000,000 kr. Sålunda: utöver de 70 miljoner kr. som Kungl. Maj:t begärt, ha de sakkunniga inom armén ansett, att det är nödvändigt att genast skaffa materiel för 245 miljoner kr.

Nu skola icke de av herrarna, som äro mina motståndare, vare sig herr krigsministern eller någon annan, säga, att dessa belopp bero på krigets erfarenheter, ty då tvinga ni mig att bevisa, att huvudparten av dessa belopp hänför sig till brister i 1914 års härordning, vilken var en generalbluff inför landet. Jag kan bevisa det med siffror men vill icke göra det. Men blir jag tvingad därtill, skall jag göra det. Då måste man säga sig, att när man år 1914 byggde upp en sådan härordning, har man icke talat sanningen inför landet.

Inom statsutskottet var det en ledamot, som gav en ypperlig bild av 1914 års härordning. Han sade, att i Hälsingland byggde man förr stora byggnader med fönster och allt, men när man kommer in i dem, finnas varken väggar eller möbler. Så är det också med 1914 års härordning. Jag upprepar det, jag tycker, att det är en alldeles ypperlig bild. 1914 års härordning är till stor del en stomme utan innehåll.

Nu har jag för min del liksom mina partikamrater den uppfattningen, att det icke finnes någon möjlighet att fortsätta på denna väg. Vi ha hittills förklarat, att vi för vår del icke äro övertygade om, att man kan lämna vårt land försvarslöst. Hur det blir efter kriget veta vi icke. Vi vilja såsom den förste ärade talaren, herr Vännerström, vara med och arbeta för att det måtte bli en varaktig fred. Vi veta icke, när freden blir och hurudan den blir, men vi hoppas att den måtte bli av den art, att vi icke längre skola behöva ha dessa tunga militära rustningar, utan att det blir en fred, som möjliggör fullständigt avskaffande av dessa. Vi ha hittills stått på den ståndpunkten, att vi icke velat vägra alla försvarsutgifter, men vi måste säga ifrån, att det icke finnes någon tänkbar möjlighet att vara med om någonting i den här riktningen.

Nu är det emellertid icke endast detta som det är fråga om, utan det är en hel del annat, som diskuterats under detta och föregående år beträffande den Hammarskjöldska härordningen och vad som inträffat under dessa år. När det nu är sista gången, så vitt jag kan tänka mig, som vi i riksdagen debattera det, som står i samband med den Hammarskjöldska härordningen och den Hammarskjöldska försvarspolitikerna i allmänhet, så kan jag icke uraktlåta att draga fram inför offentligheten en episod, som på mig

*Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.*

*(Forts.)*

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.

(Forts.)

gjort ett djupt intryck, en episod som hände år 1915 på våren. Det gällde upphandling av kläde för arméns räkning. Nu kan man ju säga, att detta är en sak, som vi icke skola tala om. Men den är så illustrativ för det system, som varit härskande på detta område, att jag icke kan underlåta att göra det. Den 29 dec. 1914 gick arméförvaltningen in till Kungl. Maj:t och begärde få inköpa kläde för arméns räkning. Det gällde ett mycket stort parti till ett pris av 6 kr. 91 öre per meter. Men Kungl. Maj:t brydde sig icke alls om att medgiva det begärda inköpet. Beslut därom fattades först den 16 april 1915, då priset stigit till 8 kr. 75 öre. Det blev en ren förlust för statsverket av 552,000 kr. Förlusten hade blivit mycket större därest icke finansministern lyckats pressa fram c:a 72,000 kr. i gåva av fabriken och ett större rederibolag. Under tiden hade arméförvaltningen gjort upprepade påminnelser, att man skulle besluta inköpet. Men detta skedde dock icke, oaktat under tiden pågick en oavbruten stor export från landet av ylleveraror av olika slag. Följden blev, att hela marknaden utpumpades, och först i april ansågs lämpligt fatta beslut, ehuru man hela tiden visste, huru priserna stego, och ehuru man från militärt håll oupphörligen pressade på att göra inköpet. Pengar funnos för ändamålet. Vid 1914 års slut fanns en behållning å munderingsanslaget å nära 4 miljoner kronor. Det tycker jag vara en ypperlig illustration till, hur man gått till väga. Varför ej gå med arméförvaltningen, när det lägre priset stod till buds? Följden blev nu, att en kostnadsökning uppstod, som var synnerligen obehaglig, och det är sannolikt, att enskilda industrier under tiden gjort stora vinster.

I alla fall ha vi socialdemokratiska ledamöter inom statsutskottet ej kunnat vara med om Kungl. Maj:ts framställning och det på de skäl jag anfört nu och många gånger förut. Vi vilja ej vara med om någon utökning av vårt försvarsväsen utan arbeta för så långt gående inskränkningar däri som möjligt. Vi ha följt de liberala ledamöterna på tre punkter, och det har då gällt sådana anskaffningar, som ej innebära någon utökning av 1914 års härordning utan endast en komplettering av denna. Det är först och främst anskaffning av viss artilleriemateriel. Kanonerna finnas färdiga men sakna utrustning och ammunition. Vidare är det 2,108,000 kronor för fortsatt anskaffning av gevär. Nu är det så, att inom armén fattas gevär, och, skola vi ha ett försvar, så är väl den allra första betingelsen, att varje man skall ha ett gevär. Skulle detta anslag ej beviljas, bleve följden, att arbetarna vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori komme att bli arbetslösa. Där äro 660 man sysselsatta, och, blir det intet anslag, då komma de nästan alla att bli utan arbete. När det nu är brist på gevär och fara för arbetslöshet, ha vi ej, trots att det är motbjudande, velat vägra vår medverkan till, att anslaget blir beviljat.

När det gäller femte huvudtiteln, är det fråga om undervattensbåtmateriel och så litet materiel till flygvapnet, och det är med hänsyn till den förslitning, som skett. Det är ingen utökning.

långt därifrån. Jag vill i alla fall säga, att den ståndpunkt vi ställt oss på är i full överensstämmelse med den allmänna uppfattning vi ha i försvarsfrågan och i full överensstämmelse med den motion vi väckte år 1914.

*Ing. vissa  
åtgärder för  
lantförvarets  
stärkande.*

(Forts.)

Nu har det inträffat saker i går, som göra, att vi som en protest däremot måste göra en nedprutning på det, som begärts. Jag ber herr talmannen att icke bli ledsen på mig, för att jag måste motivera ett yrkande. För min del vill jag yrka på — och jag tror, att de flesta av mina partikamrater komma att gå med mig — en nedsättning från 3,928,200 kronor till 2,108,000 kronor. Vi yrka på, att det endast måtte beviljas medel för gevärstillverkning vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori. Resten stryka vi. Anledningen, varför vi göra detta yrkande, är följande.

Hurudant är läget i landet? Jo, vi ha ett svältande folk. Jag träffar ibland en och annan, som säger, att det icke är svält i landet. Ja, det finnes nog de, som har det bra, men det är i stort sett svält i landet. Till denna svält, som uppstått, kommer också det, att tusen och åter tusen myndiga medborgare mist sin medborgarrätt till följe av dyrtiden. Kan man då förvåna sig över, att dessa myndiga präktiga medborgare, vilka ej ha medborgarrätt, vilja vara med och bestämma om landets öden och säga ifrån om detta genom demonstration? Nu är det en upprörande skandal, att tusentals personer i landet ha rösträtt, därför att de betalat skatten, oaktat de i sitt görande och låtande tangera lagens yttersta gräns och många gånger hoppa över den i sina operationer, under det att alla dessa tusenden, som svälta och uppfostra stora barnskaror, icke ha något att säga. När det sedan inträffar någon tilldragelse sådan som den i går, då blir man upprörd. När en fredlig arbetarstam icke begär annat än att få marschera fram för att inför myndigheterna visa sitt instämmande i de interpellationer, som väckts, då skola de mötas med militär och ridande polis. Är det Sverige, är det frihetens stamort? Jag var så upprörd i går över denna tilldragelse, att jag ej kan beskriva det. Hade det varit en demokratisk regering här, så hade det nog ordnats på annat sätt. Är det rätt att tränga in en stor folkmassa på detta lilla torg med så tränga passager och sedan, när torget är fullpackat, rida in på den, som här skedde? Rida in på kvinnor och gamla gubbar? Varför få ej människorna marschera förbi riksdagshuset, varför få de ej komma in på planen framför riksdagshuset, varför få de ej gå gatan fram? Jo, riksdagen måste fatta sina beslut i frihet! För min del vet jag ej av, att vi ännu fattat något beslut med avseende å rösträttskravet. Därför att de se tio- eller tjugutusen arbetare lära väl ej herr Trygger och andra bli så fasligt rädda. Nej, här är det något annat, här skall det bevisas, att det är de maktägande, som skola ha makten, och att arbetarna ej skola komma fram. Det hade kunnat ordnas på annat sätt. Stockholms arbetare ha ej i det föregående visat sig så, att detta var behövt. Man var så nervös i Stockholm den 1 maj, att man på sina håll varken kunde äta eller sova utan trodde,

Ang. vissa  
åtgärder för  
laniförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

att världens yttersta tid var kommen. Vad inträffade? Ingenting. Stockholms arbetare äro de lugnaste, som finnas. Det har varit litet kravaller på Söder, det är allt, som inträffat, och så ställer man till nu med sådant, som inträffade i går! Det har upprört mig så, att jag först ämnade yrka avslag på utskottets förslag, men då jag måste säga mig, att det är starkt sakligt motiverat, har jag kommit därtill, att det är nog med att protestera genom att göra den nedsättning, som jag i mitt yrkande kommer att framställa, och att därigenom visa, att med den samhällsmakt, som nu råder, äro vi ej solidariska utan ämna genom att rösta på detta sätt lägga ned vår protest mot det system, som nu råder. Nu skola arbetarna även få civil tjänsteplikt. Det lägges alltjämt nya bördor på arbetarna, och sedan skola de ridas ned av polis, och man skall kväsa dem genom att taga in militär från landsortsregementen. Det måste bli slut på detta system, och det är därför, som jag kommer att rösta för en nedsättning i anslaget.

Jag ber, herr talman, att få yrka, att under punkt 1 siffran 3,928,200 sänkes till 2,108,000.

I detta yttrande instämde herrar *Borg, Källman, Magnusson i Kalmar, Björck, Helger, Törnkvist, Kristensson, Hallén, Höglund i Strömstad, Andersson i Gävle, Lindley, Larsson i Västerås, Svensson i Skönsberg, Hagman, Zander, O. Nilsson i Örebro, Lovén, Strid, Kropp, Bärq i Katrineholm, Nilsson i Kristianstad, Johansson i Uppmålby, Johansson i Kullersta, Sterne, Ericsson i Ätvidaberg, Lindqvist i Kosta och Persson i Västervik.*

Hans excellens herr statsministern *Swartz*: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren hemställde till kammaren, att kammaren måtte som en protest mot de åtgärder, som i ordningsväg hade vidtagits i går, vilka icke av honom gillades, göra en nedsättning i ett anslag, som han själv erkände vara synnerligen starkt sakligt motiverat.

Jag vill på det endast svara, att vi naturligtvis ha olika syn därvid på tingen. Det har ansetts från många håll, icke minst inom riksdagen, vara ganska olämpligt, att folksamlingar äga rum framför riksdagshuset. Det har uttryckts önskan om, att sådana måtte förhindras, och vederbörande ha också fått veta, att sådana ej skulle komma att tillåtas i går, och därom ha de, som stodo i nära beröring med dem, som man kunde vänta skulle vilja ådagalägga sitt intresse för de frågor, som i går avhandlades, blivit underrättade. De ha också blivit underrättade om, att det ej kunde gå för sig att komma in på Norrbro. Jag vet, att allvarliga försök gjorts att avstyra alla försök att bryta mot det sålunda tillkännagivna beslutet. Det har icke lyckats. Ingen kan mer än jag beklaga, att så icke har kunnat ske, men å andra sidan är det naturligt, att ett beslut av denna beskaffenhet måste upprätthållas. Ingen regering, vilken den än är, kan tillåta, att påbud, som äro utfärdade



i ordningens intresse, utan vidare negligeras. Av denna anledning är det, som de åtgärder blivit vidtagna, som här gjorts.

*Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.*

(Forts.)

Den ärade talaren har, såvitt jag fattade honom rätt, icke haft någon anmärkning att göra däremot, att polisen, den ordinarie ordningsmakten, användes för detta ändamål. Någon annan del av den ordningsmakt, som fanns här i går, har icke kommit till användning, men väl har det funnits som reserv militär, i full överensstämmelse med lagens bestämmelser i det avseendet, en lag, som är av Konungen och riksdagen antagen. Det hade naturligtvis ej kommit i fråga att på något sätt och vis begagna denna militär, med mindre än att sådana förhållanden inträtt, som enligt lagen gjort militärens användande tillåtet och nödigt. Dess bättre som sagt kom det icke därhän. Att nu regeringen har gjort sin plikt genom att söka upprätthålla ordningen i anledning av de beslut, som utfärdats i första rummet för riksdagens egen skull, och sedermera att militären gjort sin skyldighet genom att stå där till förfogande kan ju icke på något sätt och vis, synes det mig, motivera en sådan åtgärd, som föreslagits från den föregående ärade talarens sida. Jag känner honom mycket väl sedan gammalt. Vi ha ju haft tillfälle att länge samarbeta med varandra, och jag vågar säga, att vi lärt att uppskatta varandra, åtminstone har jag lärt uppskatta honom. Jag känner honom såsom en ytterst varmt och livligt känande man, vilkens blod lätt kommer i svallning och under sådana omständigheter lätt bringar honom litet längre än vid fullt lugnt övervägande fallet skulle varit. Jag kan åtminstone för min del icke inse, att någonting finnes här av något slags upprörande beskaffenhet, ty, jag upprepar än en gång, det går icke för sig att låta utan vidare ett påbud, som är utfärdat, negligeras. Man måste vara beredd på att söka få detsamma respekterat. Under sådana förhållanden vill det synas mig, som om det icke vore riktigt rättvist så att säga att begagna sig av detta tillfälle för att därmed sätta ned ett anslag, som är absolut nödvändigt ur rent saklig synpunkt. Jag tror, att riksdagen därmed skulle slå in på en väg, som säkert skulle föra till ganska farliga konsekvenser, om man nu gör en bestämd avvikelse från det som hittills alltid utmärkt svenska riksdagen, nämligen att riksdagens alla partier låtit *saken* vara det avgörande för varje beslut, som inom riksdagen fattats. Jag hoppas, att så även i dag måtte bli förhållandet.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr T a m m: Herr talman! Jag anhåller att nu få återvända till statsutskottets förevarande utlåtande. Jag vill då säga, att jag fullkomligt förstår och gillar, när det anslagsgranskande statsutskottet tar vederbörlig hänsyn till de enastående krav, som under nuvarande tider ställas på statskassan, och när det vidare manar till den största sparsamhet i betraktande av de synnerligen betydande skatter, som måste uttagas under denna tid. Dock vill det synas mig, som om den av kriget och dess förhållanden så direkt

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

orsakade skatteökningen i något högre grad än nu sker skulle kunna användas just för försvarets räkning. Jag kan vidare förstå, om jag ock icke kan gilla, att icke utskottet vill gå med på några som helst utbyggnader i form av nya organisationer, vilka gå över 1914 års härordning. Men vad jag icke kan på något vis förstå det är, att statsutskottet alldeles vägrar att dra några lärdomar av det nu pågående kriget och till och med förklarar, att de begärda försvarsmedlen icke kunna bliva av omedelbar betydelse för värnande av rikets neutralitet.

Utskottet, och det gäller verkligen hela utskottet och sålunda även reservanterna, har, såvitt jag kan förstå, här fullständigt förbisett de moraliska faktorer, som inverka och verka både inåt och utåt och säkert icke minst inåt.

Ty jag vill fråga: är det rimligt, att den svenska riksdagen, som har beslutat ännu så sent som 1914 att ordna vårt försvarsväsen på ett tillfredsställande sätt, är det rimligt, att denna riksdag verkligen skulle vilja medverka till att med kallt blod skicka ut våra söner mot något sådant som t. ex. det moderna artilleriets av chefen för lantförsvarsdepartementet redan påpekade massverkan utan att giva ledningen av försvaret någon som helst möjlighet att med tung artillerimateriel möta detta fiendens förkrossande artilleri?

Är det vidare rimligt, att med den betydelse, som flygvapnet för varje dag mer och mer får, vilken betydelse förutvarande chefen för lantförsvarsdepartementet så starkt understrukit och som nu i dessa dagar i utlandets press framträder med större och större skärpa — ja, det har gått så långt, att på vissa fronter flygvapnet anses skola få en avgörande betydelse på den frontens slutliga stridsresultat — är det rimligt säger jag, att man då skall vägra våra unga dugande flygare och spanare att få en materiel, med vilken de kunna vara förvissade om att de icke alldeles i onödan offra sina liv? Vår materiel är ju därvidlag, som en och var vet, tämligen fåtalig och kan icke heller mäta sig med övriga makters, men då därtill kommer, att det icke finnes någon materiel, som så fort slites och därför är i behov av ersättning, ligger det däri en bestämd och allvarlig maning, synes det mig, att kräva, att materielen fortast möjligt anskaffas och förnyas, fortare än även reservanterna vilja gå med på. Jag ber vidare att i olikhet med herr E. A. Nilson få påpeka och understryka herr statsrådets erinran om, att vår unga uppblomstrande flygindustri är i behov av att få fortsatt understöd för att verkligen kunna taga upp konkurrensen med utlandet, vilken ju vid krigstillfälle dessutom omedelbart skulle bliva avbruten.

Jag frågar vidare: är det rimligt att i allmänhet uppskjuta anskaffning av ny och underhåll av redan befintlig materiel till en senare tidpunkt, då den givetvis kommer för sent? Jag tror icke det.

Till sist: är det rimligt att med de kränkningar, som för varje dag och från alla håll tillfogas oss, underlåta att sätta makt bakom orden, när vi kräva upprättelse och befogad upprättelse för de kränkningarna?

Med vad jag har sagt är det tydligt, att jag icke kan våga tro,

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.

(Forts.)

att ens det, som reservanterna yrkat, är tillräckligt för att man skall vara fullt säker om att vårt försvar icke försämras, och att jag allra helst skulle sett, att jag kunnat gå längre med mitt yrkande i avseende å materielen, icke — jag upprepar det — i avseende å organisationen. Men det är alldeles givet omöjligt. Jag nödgas därför inskränka mig till att skänka min röst åt vad reservanterna här yrkat, ty det torde väl ändå vara det minsta möjliga.

Herr talman! Att upprätthålla en sträng och obrottslig neutralitet består icke i att falla undan för uppenbara rättskränkningar, utan det består i att med all vår kraft hävda vår ställning såsom ett starkt och fritt land och det går icke — jag upprepar det — utan att man har både den reella och moraliska makten att sätta bakom ordet. Det tillkommer nu riksdagen att sätta den makten i den ansvariga regeringens hand.

Häruti instämde herr *Berg* i Staby.

Herr *Lithander*: Herr talman! När jag hört på herr statsrådets och chefens för lantförvarsdepartementet tänkvärda ord och när jag har studerat detta betänkande, kan jag icke komma till annan uppfattning, än den, att ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition torde vara det enda riktiga. Förhållandet är det, att i fjol hade vi oss förelagt ett anslagsyrkande för armén och flottan, men då beviljades endast ett fåtal miljoner och sedan hänvisade man till en utredning. Den utredningen anförtroddes åt några av de mest sakkunniga personer, som finnas att tillgå i vårt land, och de ha efter mycket noggrann prövning kommit till det förslag, som Kungl. Maj:t nu lagt fram. Jag kan för min del icke se annat än att regeringen har fullgjort sin skyldighet och fullgjort den på det enda sätt, som den hade att göra, nämligen att lägga fram vad som är för riket verkligen behöfligt. Den har icke att väga vad som eventuellt gent emot mycket kraftigt motstånd har utsikt att gå eller icke, utan den har gått den vägen, som bort beträdas vid många föregående tillfällen, nämligen att framlägga det närmast föreliggande verkligen oundgängliga behovet. Då vet landet vad som kräves och kan inrikta sig på det. I stället har det förut ofta lagts fram vad som möjligen kunde drivas igenom. Det får man giva regeringen sitt erkännande för och icke klandra, att den icke gjort så. Att detta belopp, som man kommit till, är högt beror på två omständigheter, dels erfarenheten från världskriget och dels på den materielkostnadsökning, som vi alla veta har inträtt. Att de sakkunniga tagit hänsyn till och gjort upp sina förslag med iakttagande av de allra sista rön, som man fått reda på, måste man hålla även dem räkning för, då det från deras sida varit absolut felaktigt att göra annorlunda.

Här är avslagsyrkande framställt på bl. a. anslag till intendenturmateriel. Då vill jag till de herrar, som tänka lägga sin röst för avslagsyrkandet, säga, att det kommer bl. a. att gå ut över de tusentals landstormsmän, som ännu i denna stund icke

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.

(Forts.)

äro försedda med utrustning. Det kommer hårdast att drabba den del av befolkningen, som för egen del har svårast att förse sig med de persedlar, som krävas. Det kommer hårdast att träffa deras egna väljare, och det må dessa gärna bli uppmärksamgjorda på.

Jag vill beträffande utrustningen för landstormen erinra om, att man genom att försumma att tidigare fatta beslut i denna fråga ernått, att materielen så avsevärt fördyrats, att den nu knappast kan anskaffas för det höga prisets skull. Därjämte ha råvaruförråden under dessa år decimerats så, att själva anskaffningen däri-genom betydligt försvårats.

Majoriteten i utskottet säger, att man får taga hänsyn till andra enastående krav, vilka oundgängligen måste tillgodoses. Jag vill fråga: finns det över huvud något krav, som är mera oundgängligt än att tillse, att vi ha ett fullt effektivt försvar? Ty vad har det för värde, som landet äger i kulturellt eller ekonomiskt avseende, om man icke sörjer för den saken? Det har ju sagts, och med det rätta, att skatterna nått en mycket stor höjd. Men om vi vid någon tidpunkt skulle kunna mäktat att trygga vårt försvar, så är det i alla fall vid den tidpunkt, då detta land som helhet betraktat i alla fall fått förrätta sin borgerliga gärning, driva sina industrier och i penningmedel omsätta sina naturtillgångar på ett sätt som få andra neutrala länder. Och detta är en tidpunkt, då man drar sig för att värna om de ekonomiska, kulturella och historiska värden, som vårt land innesluter! Jag förstår det icke, mina herrar.

Jag är fullkomligt övertygad om, att ett bifall till den kungl. propositionen är det enda, som vore svenska riksdagen verkligt värdigt, och att det innerst skulle svara mest emot vad svenska folket ute i bygderna önskar och skulle vilja underkasta sig. Det är emellertid icke möjligt att, såsom saken nu ligger, kunna göra något yrkande i den vägen, vilket har utsikt att vinna bifall, men jag har för min enskilda del velat uttala den uppfattningen, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle bäst stämma överens med vad riksdagen borde göra och svara mot vad tusenden ute i landet skulle gilla.

Med herr Lithander förenade sig herr *Olsson* i Berg.

Herr *W i n b e r g*: Jag ber att få säga några ord med anledning av det föreliggande betänkandet samt krigsministerns anförande. Herr statsrådet började med att säga, att det icke fanns någon normalt tänkande människa i Europa, som icke önskar, att det skall bli fred så fort som möjligt och att denna också skall bli varaktig. Jag ber att få använda detta uttalande såsom utgångspunkt vid betraktande av förevarande proposition. Jag måste å min sida fråga: kan man förut-sätta, att de personer i ansvarig ställning, som framlagt denna proposition under nuvarande förhållanden, och ännu mera att de representeranter för den s. k. sakkunskap, som anser, att det därutöver skulle behövas 245 miljoner kronor, äro normalt tänkande människor, eller

borde man inte verkligen taga i övervägande att sätta dem under observation för att få undersökt, hurudant deras själstillstånd är?

Herr statsrådet förklarade också, att om man överhuvud taget skall ha ett militärförsvär, skall detta utgöra en krigsmakt, som med egna medel kan utföra de operationer, som äro erforderliga, så att man icke behöver tigga hjälp eller bli beroende av andra makter. Jag skulle vilja fråga, om krigsministern verkligen hyser så högt flygande planer beträffande det svenska militärväsendet, att det skall kunna utveckla sig därhän, att det blir en makt, som kan uppträda mot vilken fiende som helst utan stöd eller allianser, när vi se, att stater sådana som Tyskland, Österrike, Frankrike och England absolut icke kunna göra sig gällande som ensamma stater utan att lita till hjälp från andra. Jag får säga, att om det är målet för det svenska militärväsendet, kan det icke bli annat resultat än att vi civila människor få söka skaffa oss ett hemland annorstädes än i Sverige och att militärerna få behålla Sverige. Jag kan åtminstone icke se, att utvecklingen leder till annat.

Jag skulle vilja till den siste ärade talaren, herr Lithander, också säga ett ord. Han förklarade, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, sådant det förelagts riksdagen, skulle stå i överensstämmelse med vad folket ute i bygderna tänker och tycker i denna sak. Herr Lithander måste dåligt avlyssna folkmeningen ute i landet, ty det har ju visat sig, att icke ens högerns representanter i utskottet vågat gå med på Kungl. Maj:ts förslag, utan att de från början varit på det klara med, att detta icke kunde genomföras. Därför tillät jag mig nyss uttrycka min undran, om det kunde kallas ansvarsfullt handlat under nuvarande förhållanden att av svenska folket kräva sådana offer, som den föregående regeringen begärt i dessa propositioner.

Vad sedan beträffar utskottets utlåtande, måste jag erkänna, att allt vad häri anföres talar för avslag å Kungl. Maj:ts proposition. Utskottet hänvisar till, vilka väldiga anslagssummor riksdagen de tre föregående åren beviljat för materielanskaffning, eller närmare 200 miljoner kronor. Vidare konstaterar utskottet, att vad det här är fråga om är anslag för den framtida utvecklingen av vårt militärförsvär och sålunda icke kan vara av verkligt värde för den nuvarande situationen. Med hänvisning till detta och vidare med erinran därom, att vi vid förra årets riksdag första gången måste tillgripa den synnerligen tvetydiga utvägen att upplåna pengar för att täcka de militäranslag, som av riksdagen beviljats, förvånar det mig sannerligen icke, att utskottet intagit den ståndpunkt, som det här gjort och avstyrkt Kungl. Maj:ts proposition. Utskottet har emellertid icke kunnat avslå alltsammans, och därmed kommer jag in på en sak, som är intressant att iakttaga i riksdagen under senare tiden. Det hela blir alltmera och mera ett matematiskt räkneproblem för regeringarna. Det gäller för dem att begära en tillräckligt stor summa, för att man åtminstone skall få det man kanske innerst anser vara det oundgängliga. Alltså om en regering vill ha 10 miljoner, är det säkrast att begära 100 miljoner, ty då gnuggar vänstern sina händer av förtjusning, när utskottet kan pruta ner beloppet till omkring 9 miljo-

*Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.*

(Forts.)

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

ner. Regeringen får naturligtvis lov att formellt förklara, att detta är ogentilt av utskottet, men för sig själv resonerar den som så, att tack vare att den högg till så mycket, har den fått vad den innerst inne väntade sig. På detta sätt är det som regeringarna ganska ofta lura parlamenten, och det synes, som om det skulle ske även här i landet.

För min personliga del skulle det vara alldeles tillräckligt att hänvisa till vad som finnes anfört i utskottets utlåtande och till en hel del andra saker, i främsta rummet de rent principiella skälen, som för mig här äro avgörande, men som jag icke behöver återupprepa, för att komma till rent avslag å Kungl. Maj:ts proposition. Om jag sålunda icke behöver återropa *tillfälliga faktorer* för att komma till detta resultat, kan jag dock icke bortse från de rent tillfälliga händelser, som inträffat här, icke så att förstå, som om det för mig är något alldeles överraskande, att militären under vissa givna omständigheter kommer att användas, liksom den har använts, mot fredligt demonstrerande arbetare. Ehuru jag fullt förstår herr Erikssons i Grängesberg indignation inför det vi senast fått bevittna, så kan jag dock icke säga, att detta för mig innebär någon överraskning. Det är icke något nytt, utan det ha ni att räkna med, vare sig ni rösta för ett större eller ett mindre anslag, att ni göra er indirekt solidariska med det system, som vi nu sett utnyttjas på det sätt, som här varit fallet. Det är som sagt icke något överraskande för mig, det som hänt, men jag måste säga, att för varje gång det återupprepas, är det klart, att det väcker allt större indignation. Jag vill emellertid erinra om, hurusom från socialdemokratiskt håll upprepade gånger motionerats om, att man skulle få i lag fastslaget, att militär icke skulle få användas mot arbetare. Dessa förslag ha avvisats av riksdagen, men detta till trots fortfar man att upprätthålla militärsystemet, oaktat man icke ens kunnat få denna garanti av de maktägande i landet. Detta finner jag principiellt ohållbart och inkonsekvent.

Herr statsministern förklarade för sin del, att det icke går an, när man utfärdar vissa påbud, att dessa fullständigt ignoreras, utan att de måste efterlevas. Ja, det är klart, att man i allmänhet måste ge statsministern rätt i ett sådant uttalande, men därför bör det för myndigheterna vara angeläget att icke utfärda sådana påbud, som leda till de konsekvenser, man nu här sett under den senaste tiden i staden. Det finns ingenting, som ovillkorligen nödvändiggör, att man utfärdar sådana förordningar och sedan kommer och försvarar sig med, att därför att påbudet en gång var givet, kunde det icke utan vidare negligeras utan måste efterlevas.

Det skulle för mig varit synnerligen behagligt, om den indignation, som herr Eriksson i Grängesberg gav uttryck åt, fört honom dithän, att han förklarat, att det bästa man kunde göra under föreliggande förhållanden vore att yrka rent avslag på de här framställda kraven. Tyvärr var det icke möjligt, utan han tog endast ett steg i den riktningen. Som jag förut framhållit, äro de rent principiella och praktiska skälen tillräckliga för att här yrka avslag utan att räkna med de tillfälliga moment, som tillkommit, men då nu dessa

tillkommit, utgöra de för mig ytterligare ett skäl för att yrka bestämt avslag på såväl Kungl. Maj:ts framställning som ock utskottets förslag, och jag ber att få återupprepa, att man icke kan komma från, att ni, som rösta för anslag enligt vare sig det ena eller det andra förslaget, indirekt göra er medskyldiga till det system, som ni annars så allvarsamt fördöma.

*Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)*

Chefen för lantförvarsdepartementet herr statsrådet Åkerman: Herr talman, mina herrar! Endast några ord med anledning av vad som yttrats av ett par ärade talare här.

Den ärade talaren på Dalabänken talade om, att de sakkunniga hade förklarat ytterligare 245 miljoner kronor oundgängligen nödvändiga, men han glömde att säga under vilken förutsättning de hade förklarat dessa 245 miljoner kronor nödvändiga. Det är under den förutsättningen, att vi skulle lägga upp i förråd det s. k. första förrådsbehovet. Det är sålunda icke utrustningsbehovet för armén i händelse av mobilisering, utan det är ett behov efter mobiliseringen och för att ersätta slitning av materiel efter skedd mobilisering under redan pågående krig. Ansträngningarna hava varit och äro fortfarande inriktade på att kunna träffa sådana överenskommelser med redan befintliga industrier, att i händelse av mobilisering detta första förrådsbehov skall kunna fyllas av den befintliga industrien genom vissa förändringar i densamma, utan att man redan på förhand har hela detta behov upplagt i förråd. När dessa krav framställdes ifrån vederbörande myndigheter, hade man — jag törs icke säga om man ens börjat med ovan nämnda arbete — i alla händelser icke hunnit långt på den vägen. Nu har man hunnit rätt långt, och jag hoppas, att man skall hinna än längre.

Så några ord till herr E. A. Nilson i Örebro. Han sade, och jag vill giva honom rätt däri, att organisation och materielanskaffning böra gå hand i hand. Han yttrade detta i fråga om kulsprutor. Jag ber att få taga fasta på detta hans yttrande och hoppas, att han i full överensstämmelse med detta uttalande förenar sig med reservanterna och röstar för 1,800,000 kronor till kulsprutor. Organisationen finnes vid reservinfanteriet, men det är materielen som saknas.

I fråga om intendenturmaterielen omtalade han, att till intendentsdepartementets förfogande stått många miljoner, och bland de miljonerna medräknade han även det ordinarie anslaget. Ja, under vanliga förhållanden har det ju varit så, att man med det ordinarie anslaget lyckats något öka persedelstocken, men under nuvarande förhållanden är det knappast möjligt att hålla persedelstocken vid den höjd den haft förut. Att således räkna på dessa miljoner, som ingå i det ordinarie anslaget, för någon som helst nyanskaffning är i nuvarande prisläge fullständigt uteslutet.

Så till sist ett verkligt från hjärtat gående beklagande. Herr Nilson sade, att han ej hade lyckats på första avdelningen i statsutskottet få ett öppet samförstånd mellan sig och militärerna. Jag beklagar, att han i kammaren fällt de orden. Både min kollega i

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

sjöförsvarsdepartementet och jag själv hava verkligen ansträngt oss att vara öppenhjärtiga och att söka åstadkomma ett verkligt samförstånd på första avdelningen, och det gör oss då ont att öppet höra uttalas i kammaren, att ett sådant samförstånd icke förefunnits.

Herr M å n s s o n: Herr talman! Det har debatterats så mycket i denna fråga, mer än som egentligen behövs, och det synes mig vara en sak, vari man icke behöfde vara så mångordig.

Jag skall icke heller lägga mig i och yttra mig om de extra skäl som kommit fram här i debatten från några håll. Jag skall låta gamla och rena sakskaäl vara avgörande för mig. Sådana har jag alldeles tillräckligt av för att komma fram till det yrkande som jag siktar till.

Det är ganska eget, om man följt med debatten i dag och minnes debatten om liknande förhållanden för fyra år sedan. Då levde man ännu i den föreställningen, att vad som från militärt håll förklarades oundgängligen nödvändigt också var oundgängligen nödvändigt — beklagligtvis för litet, men av hänsyn till andra nödtorftigheter som krävdes hade man icke råd att offra mera på de militära sakerna. Så såg man det den gången. Hur ser man det i dag? Skillnaden är ofantlig. När herr statsrådet motiverade propositionens yrkande, så kände jag det i dag, som om han begärt ett antal miljoner till anställande av trollkonor eller något som var lika verklighets- och tidsfrämmande, något som man kanske kunnat tala om för 6 å 700 år sedan, något som vi lämnat bakom ryggen på oss och som man över huvud taget icke mer resonnerar om. Så föreföll det mig nu. Och varför? Jo, för mig äro två skäl avgörande.

Det första och det egentliga skälet behöver jag icke ånyo gå in på här. Det har jag en gång förut för något år sedan deklarerat. Jag anser, att *ur synpunkten av Sveriges och dess folks säkerhet måste den kungl. propositionen avslås*. Jag har redan förut påpekat, att under hela kriget hava vi tydligt sett, hurusom den försvarsberedskap vi trodde att vi hade vid krigsutbrottet förvandlades till krigsberedskap, förvandlades från vad vi trodde vara trygghet till vad vi uppenbart funno vara fara för vårt indragande i kriget. Med en tiondedel så mycket militära rustningar hade risken för att indragas i kriget blott varit en tiondedel så stor. Klart är att med ringa militära rustningar hade risken, att från Aftonbladet och aktivistiskt håll en agitation skulle resas för ett indragande av Sverige i kriget, icke varit möjligt. Klart är, att man måste draga klara slutsatser av detta. Erfarenheterna från kriget äro för mig de avgörande för vad som är det tryggaste och billigaste. Svaret kommer ofelbart från världskriget. Genom rustningarna möjliggjordes kriget. Genom rustningarnas storlek blev förödelsen större. Genom de rustningar som vi hade här i landet svävade vi jämte Bulgarien och Rumänien — trots vårt gynnsamma geografiska läge — i ögonskenlig fara att dragas in i kriget, och orsaken äro de militära rustningarna och den agitation som drivits på grund av rustningarna. Botemedlen ligga nära till hands.



Men även om jag anlade *militära* synpunkter, även om jag skulle i detalj närmare gå in och svara herr statsrådet, så kan jag blott behöva för socialdemokraterna och liberalerna, som ännu stå vacklande och icke intagit den ståndpunkt, som vi på vänsterkanten ansett oss böra intaga på grund av krigets erfarenhet, peka på ett land, Rumänien. Om jag ser på Rumänien, vars artilleristiska utrustning var så avsevärd, så finner jag, att dess här sopades som höstlöv för vinden undan för de tyska armekårerna, som från bergen bröto in i deras land. Varför? Måhända därför att de icke hade artilleri, icke voro rustade? *Nej, trots detta.* Rumänien var världens bäst rustade småstat, urtypen för en militaristisk småstat. Jag har här en förteckning, enligt vilken Rumänien hade icke mindre än 20 artilleriregementen om 4 batterier med 7,5 cm. pjäser. Det hade vidare ett ridande artilleriregemente, vidare 5 regementen om 4 batterier vardera med 10,5 cm. grovt artilleri, vidare ett regemente om 3 batterier med 15 cm. pjäser och dessutom andra organisationer, fotartilleri o. s. v. Det hade sammanlagt 32 artilleriregementen och kårer. Om man tager samma beräkningsgrund, hava vi icke mer än omkring 10. Det är en ofantlig skillnad. Och trots att rumänerna hade ryssarna i ryggen som stöd och trots att de två stormakter som angrepo dem voro invecklade i strid med hela världen och därför blott kunde detachera en obetydlig del av sin samlade styrka mot Rumänien, trots detta se vi dem dock sopas mot Donau med förfärande fart. Hur tro herrarna att vi skulle kunna uppnå Rumäniens styrka? Det är orimligt, och när vi icke ens kunna uppnå den, fast vi med den dock skulle vara relativt svagare än nämnda land på grund av vårt lands stora yta och längd, då är Rumäniens exempel talande nog för de socialdemokrater och liberaler, som fortfarande stå på den frågande ståndpunkten: nyttar det eller nyttar det icke, kunna vi försvara oss eller kunna vi det icke?

Jag skall icke gå närmare in på enahanda erfarenheter och förhållanden från andra stater. Jag kan nöja mig med att med dessa enkla anvisningar yrka bifall till herr Vennerströms motion.

Herr *Björling* instämde häruti.

Herr *Liljedahl*: Herr talman, mina herrar! Jag vet icke, om den föregående ärade talaren ännu befinner sig i värnpliktsåldern, men ett vet jag, och det är, att om vårt fosterland skulle bli anfallet av en fiende, komme Fabian Månsson att, om han icke befinner sig i värnpliktsåldern, vara en av de främsta som frivilligt anmäla sig till Sveriges försvar, och han kommer att bli en av de allra bästa soldater som vi komma att mobilisera.

Jag skall emellertid, innan jag går närmare in på den föreliggande frågan, be att få yttra några ord med anledning av vad som sagts beträffande militärens förhållande till arbetarna. Man har helt naturligt på grund av händelserna i går kommit in på denna ytterst viktiga och svårlösta principfråga. Militärens förhållande till den civila befolkningen är ju vid dylika tillfällen den, att militären står

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

till ordningsmaktens förfogande. Jag ber att få hänvisa till vad Karl Staaft yttrade, då denna fråga förelåg i andra kammaren, nämligen att ingen regering kan avsta från sin rättighet att begagna militär hjälp åt ordningsmakten, då sådant nödvändigt behöves. Militären får vid dylika tillfällen en enkel och mycket koncis instruktion, som den har att följa. Jag skall taga ett enda exempel ur min egen erfarenhet.

Under storstrejken 1909 var jag kommenderad med 200 man till ett stort industricentrum, där det fanns tusentals arbetare. Jag fick order att skydda ett dynamitförråd och en järnvägsbro; det var min väsentliga order. Jag fullgjorde detta och ställde en post med påskruvade bajonetter och skarpa patroner att vakta dynamitförrådet och poster vid järnvägsbron. Innan jag kom dit, hade en del ungdom av den kända ligapojkstypen försökt bryta sig in i dynamitförrådet eller varit där och rekognoscerat. Därför måste vakt ut-sättas, men därav får man icke draga den slutsatsen, som man så ofta får höra, att militären är avsedd till, som det heter, att skjuta på fredliga arbetare. Det kom flera arbetare till mig och frågade, vad jag skulle göra med de påskruvade bajonetterna och de skarpa patronerna, och då förklarade jag för dem, att min närmaste uppgift var den, som jag här redogjort för, och att jag skulle komma att försvara dynamitförrådet mot varje stormning, vare sig det var arbetare eller grevar och baroner. Då voro vi fullt ense om, att denna min uppgift var fullt berättigad och även att man naturligtvis icke skulle begagna vapen vid annat tillfälle, än då det var absolut nödvändigt. En sådan instruktion få också posterna. Kommer det någon, som trotsar postens order, så tar posten honom, men gör ej bruk av sitt vapen förrän det är absolut nödvändigt. För att pröva mina poster klädde jag ut mig till arbetare en natt och smög mig till dynamitförrådet. Posten följde sin instruktion, jag fick ingen kula i benet, men jag fick en näve i nacken och blev således behandlad fullkomligt efter instruktionen. Sedan när jag blev undersökt och demaskerad och man fann, att man hade arresterat sin egen kompanichef, blev jag frigiven under ömsesidig munterhet. Jag vill med detta endast betona, att från militärens sida finnes, såvitt jag känner, ingen som helst föreställning om, att militären är avsedd till att skjuta vare sig på fredliga arbetare eller på andra fredliga medborgare, utan den står endast till ordningsmaktens förfogande efter en koncis och enkel order, som måste följas. Jag ber i övrigt som sagt, att få hänvisa till det utmärkta anförande, som Karl Staaft höll här i andra kammaren, då hans namn har, som väl är, en god klang i kammaren.

Jag kommer nu in på den fråga, som egentligen föreligger i dag. Jag vill då blott med några enkla ord försöka precisera den punkt i betänkandet, som jag för min del anser särskilt viktig. Det gäller kulsprutorna. Jag röjer ingen militär hemlighet, om jag säger att i händelse av krig svenska armén kommer att åtminstone fördubblas; det kommer att uppsättas reservbataljoner och reservregementen, och dessa komma att uppträda vid sidan av linjetrupporna och få

*Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.*

(Forts.)

lösa lika viktiga uppgifter som de sistnämnda. Men dessa reservformationer sakna kulsprutor, och det är alldeles nödvändigt i ett modernt fältslag att hava dylika vapen till sitt förfogande. Jag ber att få fråga utskottsmajoriteten, vad den skulle säga om mig, ifall man kom och sade: här skall ni få så och så många kulsprutor, då ni skall försvara den och den ställningen, och jag svarade: jag bryr mig icke om kulsprutor, jag låter offra en stor procent flera människoliv i stället. Det är den faktiska innebörden av det beslut, som utskottet här förordat, att kammaren bör fatta. Nu finnes möjlighet att få kulsprutor, möjlighet att, om vi skulle komma i krig, spara åtskilliga procent av våra soldaters liv. Jag kan icke förstå utskottets tankegång, såvida man nämligen är försvarsvän — en annan sak är det med de rena försvarsnihilisterna. Att neka de värnpliktiga, som gå ut i kriget för att försvara fosterlandet, den utrustning, som det här är fråga om, det kan jag icke fatta annat än på det sättet, att man saknar hjärta för soldaterna. Det finnes ingen möjlighet att tyda utskottets beslut på annat sätt, om man vill gå till frågans botten, under förutsättning att man är försvarsvän och vill, att vi skola försvara oss.

Herr Nilson i Örebro yttrade, att militären betraktar kriget såsom något normalt. Jag däremot, sade herr Nilson, anser kriget såsom en kvarleva av barbari, som varie kristet folk bör söka avskaffa. Jag är fullt ense med herr Nilson i detta avseende; även jag betraktar kriget såsom barbari, och det tror jag, att varje medlem av denna kammare gör, men vi måste väl ändå ställa så pass logiska presentationer på oss själva, att då vi äro ense om att försvara vårt fosterland, om vi bliva anfallna, så böra vi väl också sätta våra trupper i stånd att göra det, så att kriget får så litet barbarisk karaktär som möjligt och så att vi kunna fylla den uppgift, som är oss pålagd.

Mvcket annat vore att tillägga i denna fråga, men tiden är långt framskriden, och jag ber att med dessa ord få, såsom saken nu ligger, yrka bifall till reservationen.

Herr V en n e r s t e n: Jag ber blott att få giva några kompletterande upplysningar med anledning av ett uttalande av en föregående ärad talare. Det gällde en upphandlingsfråga för armén. Den ärade talaren kände sig upprörd över, att denna upphandlingsfråga icke blivit med större skyndsamhet behandlad. Frågan om, vad orsaken härtill varit, skall jag icke söka i denna stund förklara. Det är närmast av en annan anledning jag begärt ordet.

Den ärade talaren sade, att arméförvaltningen inkommit med sitt förslag den 29 december 1914 och att Kungl. Maj:ts avgörande fallit först den 12 april 1915, varigenom staten åsamkats en förlust av icke mindre än 552.000 kronor, och tillade, att under tiden någick exporten, och han ville väl därmed också antyda, att detta i sin mån bidragit till den ifrågavarande förlusten. Jag vill då nämna för kammaren, att det första ullexportförbudet kom redan

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

den 16 oktober 1914. Det innefattade visserligen endast råvaror, men sedermera kom den 5 december samma år ett exportförbud, som omfattade fabrikat, däribland även de vävnader, som det här är fråga om.

Nu torde litet var av herrarna påminna sig, hurudant läget var i augusti 1914 för stora delar av vår industri. Den stod inför nödvändigheten att inställa driften och detta gällde även ylleindustrien. Emellertid sökte man en utväg ur förlägenheten. Den inhemska avsättningen var för tillfället starkt inskränkt, och man fann då denna utväg i en export, som omfattade varor av sådan kvalitet, som icke var gångbar på den svenska marknaden. Man tillverkade varor med så litet ull som möjligt, det övriga var ullavfall eller bomull. Härigenom kunde industrien i fråga upprätthållas, och jag vågar påstå, att ingen ivrigare talade för, att denna export måtte få fortfara, än de personer ur den ärade talarens eget parti, som hade att i detta stycke tillgodose de därav berörda arbetarnas närmaste intressen.

Jag vill hava lämnat dessa upplysningar, på det att intet missförstånd måtte kvarstå, och jag är viss om, att den ärade talaren, som är angelägen att gå till botten med frågorna, skall på grund av detta påpekande forska ytterligare i saken, och jag är lika viss om, att han då skall komma till samma resultat som jag, nämligen att ifrågasvarande export, som ägde rum på grund av licenser, som av Kungl. Maj:t beviljades, varit lämplig och nyttig för landet. Jag kan också påpeka för den ärade talaren och dem, som intressera sig för frågan, att från håll, som står den ärade talaren mycket nära, kommo uttalanden om, att man borde tillse, att denna för landet nyttiga export icke måtte allt för starkt kring-skäras. Det var då ännu möjligt att importera ull. Man kunde således för landets egna behov fabricera vad som krävdes. Sedermera blevo svårigheterna större, och då gällde att trots starkt stigande pris tillgodose varubehovet, ty varor äro viktigare i dessa tider än penningar. Därför spelar den förlust, som den ärade talaren nämnde, egentligen icke den roll, som den till synes gör. Detta kan jag bevisa genom att meddela, att genom de ullinköp, som staten företagit, har staten kommit i så förmånlig ställning att om staten kunde och ville realisera denna ull, i den mån den kan komma att visa sig icke vara nödvändig för statens omedelbara behov, så skulle staten sannolikt kunna göra en vinst, som vida överstiger den förlust, som här är i fråga.

I den föreliggande saken har jag icke anledning att uttala mig. Min ställning till frågan torde vara öppenbar, men jag vill dock säga, att jag i huvudsak kan ansluta mig till det anförande, som har hållits av herr Lithander.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Endast en kort erinran i anledning av det yrkande, som framställdes av min äktade kamrat ej allenast inom statsutskottet utan även inom den

dess avdelning, som förberedelsevis handlagt detta ärende. Den ärade talaren erkände själv, att utskottets hemställan var starkt grundad. Ja, han gick än längre, han gav enligt min mening mycket bindande och klara bevis för, att så var förhållandet. Då så är fallet, synes det mig vara i full överensstämmelse med god tradition inom riksdagen och framför allt denna kammare att bevilja medel till vad som vid saklig prövning befunnits böra anskaffas. Om nu ordningsmakten handlat mindre välbetänkt under gårdagen — ett spørgsmål, varom jag icke vill göra något uttalande, då jag känner denna sak alldeles för litet — det må vara en sak för sig, som icke har något att skaffa med det ärende, som vi här hava att behandla. Det bör bedömas fristående, liksom detta ärende bör bedömas fristående.

*Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)*

Vidare påkallar herr lantförsvarsministerns senaste anförande ett svaromål från min sida. Jag beklagar särdeles livligt, att jag uti mitt förra anförande yttrade mig så oklart, att herr lantförsvarsministern fått den uppfattningen, att yttrandet avsåge samarbetet på första avdelningen. Det avsåg inte alls den saken. Skall jag om den saken vittna, så må det gärna stå anført till kammarens protokoll, att från de militära kamraternas på första avdelningens sida har samarbetet varit särdeles gott samt fullt öppet och förtroendefullt. Den saken talade jag inte alls om. Vad jag talade om avsåg helt enkelt samförstånd och öppet förtroende mellan militär och civil åskådning i allmänhet, och om den saken har jag den uppfattningen — och jag kan inte säga annat än att jag på allra sista tiden har fått den uppfattningen särdeles starkt bekräftad — att det råder en bristande överensstämmelse därutinnan. Man kan ju finna bara man ögnar igenom ett tidningsorgan — för att inte tala om den mängd utav brev och skrivelser, man erhåller från militärinspirerat håll — hur främmande militär åskådning i allmänhet är för den uppfattningen, att anslag till militära ändamål dock ha sin givna begränsning framför allt i landets ekonomiska resurser, och det är även en brist enligt min mening från militärt håll, att, om man vid prövning icke anser sig kunna bifalla vad som äskas och begäres från militärt håll, ja, då betraktas det helt enkelt som en brist på fosterländskt sinnelag. Det är denna åskådning, som jag — jag nödgas säga det — har funnit vara i viss mån typisk på det hållet, och som är enligt min uppfattning fullkomligt oriktig. Jag förstår inte alls den åskådningen.

Slutligen endast en kort erinran till herr Lithander. Han ställde här fram bilden utav landstormens behov av utrustning. Jag har sagt det en gång förut här i kammaren, och det må även i dag få anföras till kammarens protokoll, att det förhållandet, att landstormen icke fick den utrustning, som landstormen borde haft 1914, berodde sannerligen inte på mig och det parti, jag har äran tillhöra. Det berodde på ett kompakt motstånd från det parti, den ärade talaren själv tillhör. Det var verkligen med mycken beklämning och sorg, som jag slutligen i anledning utav utskottets av mig högt aktade ordförandes vädjan till mig med den auktori-

Ang. vissa  
åtgärder för  
lantförsvarets  
stärkande.  
(Forts.)

tet, som han hade, nödgades till att uraktlåta att reservera mig emot det beslut, som innebar, att landstormens munderingsutrustning skulle ställas på framtiden. Emellertid har det sedan den tiden beviljats medel till anskaffande av utrustning för landstormen i stor utsträckning. Jag skulle kunna angiva antalet persedlar, både kappor, vapenrockar, ränslar och dylikt, men jag vill inte nu göra det. Men vad jag vill säga är, att utrustningsfrågan befinner sig ingalunda i det läge, herr Lithander syntes förutsetta, och vad beklädnadspersedlar tillhörande underkläder angår är den saken i det läge, att jag hoppas att senast vid detta årets slut skall inte allenast första omgången underkläder finnas utan därutöver ett stycke på den andra omgången.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla det yrkande, jag här framställt, och hoppas, att kammaren icke måtte på grund av en tillfällig känlostämning låta sig påverkas utav det yttrande och det yrkande, som framställdes utav min ärade kamrat på Dalabänken.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen till en början given proposition beträffande punkten I a) av utskottets hemställan biföll kammaren utskottets hemställan i omförmälda del.

Vidare framställde herr talmannen ifråga om punkten I b) 1) propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan i berörda del, 2:o bifall till det av herr Eriksson i Grängesberg i avseende härå under överläggningen gjorda yrkandet samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan i förevarande del som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid av herr Eriksson i Grängesberg, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade emellertid herr Strid votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten I b) 1) av statsutskottets utlåtande nr 185 antager det av herr Eriksson i Grängesberg under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utföll med 141 ja mot 49 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kamaren nu godkända lydelse:

*Ang. vissa åtgärder för lantförevarats stärkande.*

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I b) 1) av utskottets förevarande utlåtande nr 185, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Eriksson i Grängesberg under överläggningen framställda yrkandet.

Huvudvoteringen utföll med 117 ja mot 71 nej; och hade kamaren alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande del.

Härefter gav herr talmannen propositioner rörande återstående delar av punkten I, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i dessa delar, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till vad i motsvarande delar föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan i omförmälda delar av kammaren bifallen.

### *Punkterna II och III.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

### § 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,3 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m. då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem  
Per Cronvall.